

SVENSKLÄRAREN

TIDSKRIFT FÖR SVENSKUNDERVISNING NR 1-2016 ÅRGÅNG 60

FIXA

Hojkerna fnilkar snirt!

Ska du kilkar innan den bästa klorket? Självklart inte, det var väl det vi trodde. Det är väl mer korrekt att kilka innan den bästa klorken, eller hur?

I *Fixa grammatiken* får eleven testa sin känsla för grammatik med hjälp av gibbriska – ord som inte betyder något men som låter svenska. Utmana en kollega i grammatiktestet här nedanför innan du kopierar det och utmanar dina elever.

Den enda regeln – lita på din känsla!

1. Vilka ord känns svenska?

- a) sprik
- b) kfark
- c) snution
- d) mdebeler
- e) kangeskl

2. Vilket av exemplen är felböjt?

- a) kilkade
- b) har kilkat
- c) ska kilkar

3. Vilket av exemplen är rätt?

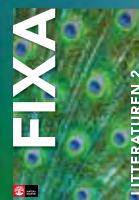
- a) den bästa klork
- b) den bästa klorken
- c) den bästa klorket

4. I vilken mening kommer orden i fel ordning?

- a) Jag hade klorkat hela morgonen eftersom det inte var bråttom.
- b) Jag hade klorkat hela morgonen eftersom det var inte bråttom.

5. Vilket av orden här nedanför kan du sätta in i luckan i exemplet:
Ibland ... vi tillsammans hela familjen.

- a) klork
- b) klorkar
- c) klorkig

Fixa grammatiken ingår i serien *Fixa svenskan* som behandlar det centrala innehållet i Svenska 1–3. Läs mer och beställ cirkulationsexemplar på nok.se/fixasvenskan.

GRAMMATIKEN

LEDARE CARL-MAGNUS HÖGLUND, REDAKTÖR

IDET ALLRA FÖRSTA AVSNITTET av den svensk-danska tv-serien "Bron" har de svenska poliserna svårt att hålla sig för skratt när den danska polisen Martin Rohde konsekvent pratar sitt modersmål. De tittar ironiskt och upp-givet på varandra. Som om de tycker att danska är helt omöjligt att förstå.

I det andra avsnittet, och ytterligare ett par avsnitt framåt, görs det fler komiska poängar åt språkförbistringar. Nu är det framför allt svenskarnas svårigheter att uttala Martin Rohdes efternamn som är roligt. Men i övrigt har de svenska och danska poliserna redan börjat förstå varandra relativt obehindrat och samarbetet löper på väl. Så småningom lär sig de flesta även att uttala "Rohde".

DEN HÄR SKILDRINGEN är en bra beskrivning hur det går till i verkligheten. I alla fall om vi får tro Ida Tolgensbakk, Bettina Bjørn och Cathrine Stenrøs som har bedrivit forskning på arbetsplatser i de skandinaviska gränstrakterna. De visar i sina respektive artiklar i detta nummer att det är sällsynt att gå över till engelska. Istället lär man sig att förstå varandras modersmål, och det uppstår också blyspråk på arbetsplatserna.

I Oslo "svorsk" och i Köpenhamn "blandinaviska".

Det finns alltså mycket som talar för att de negativa attityder som finns bland ungdomar till våra grannspråk just är attityder som snabbt kan överbryggas när viljan och behovet att lära sig finns. Om skolan kan lyckas med det skulle, med språkprofessorn Olle Josephsons ord, den svenska majoritetsbefolkningen födas in i ett flerspråkigt Skandinavien.

I det här numret visar vi hur det kan gå till genom att bland utnyttja internet och vänklasser i undervisningen i nordiska språk. Vi tipsar också om ungdomsböcker från våra grannländer och en debattör tycker det är dags att nordiska språk tillsammans med minoritetsspråk blir en egen kurs på gymnasiet.

INNEHÅLL

- 3 Ledare
- 4 Nyheter
- 5 Språkspalten
- 6 **Norden och nordiska språk**
- 6 **Temainledning**
Av Kristina Magnér
- 8 **Ett flerspråkigt nord**
Av Olle Josephson
- 12 **Sprogpiloter**
Av Lis Madsen
- 14 **Nordiska på schemat**
Av Gunilla Forssell Eriksson
- 16 **Uppvärdera nordiska språk**
Av Helena von Schantz
- 18 **Svenska i Finland**
Av Tiinalisa Granholm
- 20 **Förstår skandinaver egentligen hvarandre?**
Av Bettina Bjørn och Cathrine Stenrøs
- 22 **Svorsk i Oslo**
Av Ida Tolgensbakk
- 24 **Nordiska rådets pris**
Av Magnus Öhrn
- 26 Forskning
- 28 Meningsfull grammatik
Av Kersti Wrangsjö
- 31 Krönika
- 32 Recensioner
- 38 Föreningsnytt

SVENSKLÄRAREN

Tidskr. för svenskundervisning

Redaktör och annonsbokning: Carl-Magnus Höglund.

Adress: Svenska Kläraren, c/o Frilansarna, Erik Dahlbergsgatan 9, 411 26 Göteborg, tel 0708 - 559 649. **E-post:** red@svensklararen.se

Ansvarig utgivare: Carl-Magnus Höglund. **Redaktionsråd:** Christina Olin-Scheller, Suzanne Parmenius Swärd och Joakim Lygner.

Omslag: Oddbjörn Andersson. **Grafisk form:** Alba.nu. **Layout:** Carl-Magnus Höglund. **Tryck:** Trydells, Laholm. **ISSN:** 0346-2412.

Prenumeration: Ingår i medlemskap, vars avgift är 290 kronor. För skolor, institutioner och andra icke-medlemmar kostar det 350kr.

Utlandsprenumeration 380kr. Betalas direkt till Svenska Klärarföreningens bankgiro 876 - 1454. Kontakta samtidigt föreningen via mail info@svensklararföreningen.se och uppge adress och mailadress.

Utgivningsplan 2016

Nr	Materialdag	Utkommer	Tema
2	28 mars	28 april	Svensklärarens arbetsvillkor
3	15 aug	8 sept	Poesi
4	24 okt	25 nov	Inte bestämt ännu

Förra årets sommarkurs hölls på Island. I sommar är det dags för Gotland.

NYA KURSER med Nordspråk

I slutet av hösten hade Nordspråk ett arbetsmöte i Köpenhamn där tre nya aktiviteter planerades. I mitten av maj (19-21) ska konferensen "Ung vrede i ny nordisk litteratur" gå av stapeln i Köpenhamn. Under den kommer det att vara föreläsningar och paneldiskussioner om hur och varför vrede är ett vanligt tema i litteratur skriven av unga nordbor.

I slutet av juli (27-31) blir det sommarkurs på Gotland. Den är riktad till lärare i

grundskolan och på gymnasiet, och har temat "Tala ditt eget språk och förstå andras".

Slutligen ska det bli en "Nordisk didaktisk konferens" i Köpenhamn den 18 november.

Målet med kurserna är att utveckla och stärka undervisningen i grannspråk och nordiska språk. Läs mer om dem på www.nordsprak.com

Välkommen till vårt årsmöte

Tid:
Lördagen den 19 mars
Klockan 13 – ca 15

Plats:
Stockholms universitet,
E-huset plan 2, sal E 237

Efter årsmötesförhandlingarna förläser två av föreningens styrelseledamöter över ämnet "Hur man gör teorier om språk, text och läsning till en angelägenhet för ALLA":

Ewa Bergh Nestlog, lektor i svenska språket med didaktisk inriktning, Linnéuniversitetet. Projektledare för två moduler i Läslyftet, "Skriva i alla ämnen", för åk 4-6 och 7-9.

Suzanne Parmenius Swärd, lektor i pedagogiskt arbete/svenska språket Linköpings universitet. Vetenskaplig ledare för två moduler i Läslyftet för gymnasiet.

Kaffe och te med tilltugg serveras
Anmäl dig senast den 15 mars till
vice ordförande Nils Larsson:
nisselarsson59@hotmail.com

Varmt välkommen!
Styrelsen

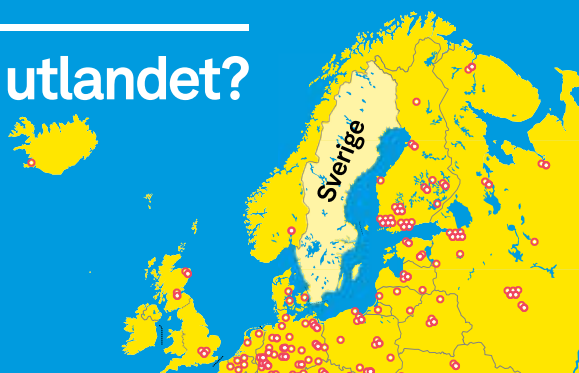
 Svenska lärarföreningen

Vill du undervisa i svenska i utlandet?

I början av februari hittar du information om lediga tjänster på Svenskaspraket.si.se

Sista ansökningsdag: 3 mars 2016

Si.
Svenska Institutet.

Det könsneutrala "en"

I tider av språklig förändring är inget av alternativen "en" och "man" neutrala. Vi är tvungna att ta ställning.

"JAG ÄR LÄRARE och ska bedöma elevtexter där eleven genomgående använder "en" istället för "man" i en formell text. Hur ska jag förhålla mig till det?" Så lyder en fråga som kom till Språkrådet nyligen. En annan frågeställare är elev och säger sig ha "en" naturligt i sitt talspråk. Men kan det även användas i skoltexter?

Vi kan konstatera att alltfler har börjat använda en som generaliserande pronomen istället för man. Till skillnad från dem som sedan gammalt har en naturligt i sin dialekt är det här en användning som är sprungen ur viljan att ha könsneutrala språkliga former. Pronomenet man uppfattas då som kopplat till manligt kön. Men alla språkbrukare är inte ense. Många uppfattar man som en könsneutral form och ser därför inget behov av en.

Historiskt kommer pronomenet man ur substantivet man, vilket kan ses som ett argument för uppfattningen att det är könat. Idag finns dock ingen risk för förväxling mellan substantivet och pronomenet – substantivet man i obestämd form kräver nämligen obestämd artikel: En man bör inte komma försent, till skillnad från det generaliserande man: Man bör inte komma försent. En har under mycket lång tid fungerat som objektsform till pronomenet man: Det här kan ta kål på en! Men det förekommer, inte minst dialektalt, även som subjektsform: En gör så gott en kan. Vi har det också i genitivformen ens: Det är vars och ens ansvar.

DET NYA EN SÄGER dock inget om vilken landsände användaren kommer ifrån. Snarare har vi att göra med ett uttryck för ideologisk eller politisk tillhörighet. Den som använder en är vanligtvis genusmedveten och ser språket som ett sätt att förändra samhället. Detta diskuteras utförligt i en avhandling från 2015 där Daniel Wojahn visar att språkaktivister tror att samhället kan påverkas i en feministisk riktning genom språklig förändring. Att använda en är ett exempel på sådan feministisk språkaktivism.

Att se en som ett uttryck för ideologi kan vara till hjälp i resonemang kring en och man. Om skri-

benten vill förknippas med eller visa solidaritet med de ideologier som en förknippas med, så är det vettigt och effektivt att välja en. Och tvärtom – om skribenten vill uppfattas som mer traditionell så är det bättre att välja man.

Men det kan vara bra att vara medveten om att inget av dessa alternativ är neutralt. I tider av språklig förändring, när dessa pronomens konnotationer och innebörd är under förhandling, är nämligen inget av alternativen neutrala för alla språkbrukare i alla situationer. Vi är faktiskt tvungna att ta ställning. Vare sig vi skriver man eller en, hen eller han eller hon så visar vi en ståndpunkt. De ord som är neutrala för alla diskuterar vi nämligen inte alls. Vi har inga diskussioner om huruvida det bör heta jag eller båt eller katt, eftersom alla språkbrukare är överens om att dessa ord är neutrala.

DE SOM MEJLAR OSS får alltså inga svar där vi pekar med hela handen. Istället får de ett svar där vi uppmanar dem att själva ta ställning och att argumentera för sin sak. Det är språkbrukarna själva som måste ta ansvar för om ordet ska etableras eller inte – genom att använda det eller genom att avstå. Det finns inget i språket i sig som hindrar att vi använder en som subjektsform, men det är viktigt att reflektera över att det av vissa kan uppfattas som dialektalt och ålderdomligt eller av andra som ideologiskt laddat. I kompetensen att kunna anpassa en text till ett visst sammanhang och vissa mottagare ingår att kunna avgöra när det är lämpligt att använda pronomen som kan sticka i ögonen på mottagarna. Ibland – som i vetenskapliga uppsatser på universitetet – kan därför texten förses med en kommentar där valet av pronomen motiveras.

Men, riktigt sant är det inte att det inte finns neutrala alternativ. Det går alltid att undvika att använda både en och man genom att utnyttja andra strategier – exempelvis passiveringar – så som jag har gjort i den här texten.

Lena Lind Palicki
Språkvårdare på Språkrådet

Skicka in era frågor

I Språkspalten skriver Språkrådets personal om aktuella språkfrågor och svarar på era frågor.

Skicka era frågor, funderingar och synpunkter till sprakfragor@sprakoch-folkminnen.se
Skriv Svenskläraren i ämnesfältet.

Alltfler har börjat använda "en" istället för "man".

Vår nordiska språkgemenskap

Kristina Magnér är gymnasie-lärare i svenska, svenska som andraspråk och engelska på Malung-Sälens gymnasieskola. Hon är också ledamot i Svenskläraryrkeförbundet och föreningens styrelse och föreningens representant i Nordspråk.

Det är endast cirka 10 procent i språken som skiljer dem åt.

"I dessa tider behövs mer av nordiskt samarbete, inte mindre." skriver Dagens Nyheter på ledarsidan den 10 januari 2016. I en orolig omvärld där vi står inför svåra utmaningar som flyktingströmmar och fler terrorhot måste vi samarbeta över gränserna istället för att stänga dem. Många arbetspendlar dessutom och nya pidginspråk uppkommer som en följd av detta, "svorsk" i Oslo till exempel, och öppnar därmed förhoppningsvis nya dörrar. Gränsområden i glesbygd måste ihop i gemensamma turist- eller näringslivsprojekt för att överleva. SITE Destination (Sälen, Idre, Trysil, Engerdal) är ett sådant. "The Scandinavian Mountains" är namnet som ska få turistregionen att växa även under sommarhalvåret.

LÅNGE HAR DE NORDISKA språken mottagits med skepsis eller till och med skräck av elever och engelska har varit det gängse sättet att kommunicera när man besökt något av grannländerna. Men de nya läroplanerna, många nyutbildade så kallade språkpiloter till grundskolan och nu också gymnasieskolan finansierade av det Nordiska ministerrådet, Föreningen Nordens och Nordspråks aktiviteter och kurser är några exempel på att det nordiska har lyfts in och betonats i skolan igen. Själv brukar jag påpeka att det endast är cirka 10 procent i språken som skiljer dem åt! Om vi lär oss "måske", "hvis", "aligvel", "huske", "i lige måde" et cetera går det snabbt att lära sig att förstå danska. Det gäller bara att inte framställa det som ett separat och svårt moment av svenskundervisningen utan en naturlig, ständigt återkommande del.

DET ÄR LÄTTARE SAGT än gjort men det finns en stor mängd utarbetat gratismateriel att ta del av på nätet. Norden i skolan (nordeniskolen.org) kan användas av alla nordiska länder och innehåller dessutom materiel i natur- och samhällsorienterande ämnen. Via portalen kan man också

knyta kontakter och få tips om hur man kan få pengar för att besöka vänklasserna. Nordens dagar (nordensdage.nu) är ett digitalt lektionsprogram som handlar om Norden och grannspråken. Här kan åttondeklassare via chatt och videokonferens kommunicera med andra nordiska ungdomar tre dagar under hösten. Vidare finns det på Nordspråks hemsida "100 nord", hundra inspelningar av nordbor i åldrarna 1-100 och fantastiska berättelser som kan användas på många sätt i undervisningen.

MYCKET NÄR DET GÄLLER all inlärnin g handlar om attityd. Så även här. Om vi bara *vill* få en förbättrad relation till våra närmaste grannar i öst och väst, *vill* kunna arbeta fritt i grannländerna och *vill* lära oss mer om vår långa, gemensamma och likartade historia, kultur och politik går det och ganska snabbt dessutom. Om man förstår att orsamål är likt isländska för att orten har varit mycket isolerad kanske nyfikenheten lockar en dalkulla som jag själv att titta lite närmare på likheterna.

MIN TID I NORDSPRÅK som Svenskläraryrkeförbundet har verkligen berikat mitt liv. Jag har lärt känna många nya människor och flera har blivit riktigt goda vänner. Dessa nordiska kamrater har jag utnyttjat när jag har besökt de olika länderna. För tre år sedan åkte jag, en kollega i biologi och en klass till spännande Färöarna och i maj går resan till mytomspunna Island. Nordspråk har funnits i drygt 40 år och arrangerar fortfarande kurser för modersmåls lärare. I år är sommarkursen förlagd till Gotland och rubriken är "Tala ditt eget språk och förstå de andras". Tala med din rektor om vikten av ämnesfortbildning i allmänhet (som idag nästan är obefintlig för lärare i Sverige) och de nordiska språken i synnerhet. Välkommen till den nordiska gemenskapen du också!

TEMA: Norden och nordiska språk

Attityderna till grannspråk har försämrats. Men forskning visar att vi relativt snabbt lär oss att förstå varandra när viljan och behovet finns. I det här numret tittar vi närmare på nordiska språk.

ETT FLERSPRÅKIGT NORDEN ÄR MÖJLIGT

Den nordiska språkgemenskapen har en lång historia. Den är både folkligt och politiskt förankrad. Lärares och elevers attityder till grannspråken kännetecknas dock sedan årtionden av ointresse eller till och med viss beröringsskräck. Med små medel skulle skolan kunna vända den negativa trenden och utrusta alla skolelever med en naturlig flerspråkighet.

Jag vill börja den här artikeln anekdotiskt. För länge sen, år 2003, var jag en av arrangörerna av en konferens för språkvårdare och språkpolitiker från hela Europa. Som alltid i sådana sammanhang var det känsligt med tolkningen. Våra resurser räckte inte för att simultantolka alla officiella språk utan vi fick nöja oss med sex: engelska, tyska, franska, spanska, italienska och skandinaviska. Is-länningen talade danska, finländaren svenska och vi andra nordbor uttryckte oss omsorgsfullt och skriftnära. I headseten kunde vi höra spanskan eller tyskan omvandlas till ovanligt tydlig danska, norska eller svenska. Fem länder delade på en tolk utan knot. Det var annat än till exempel spanjorer och italienare, som, trots att deras språk i stort sett inte är mer olika varandra än svenska och danska, måste ha var sin tolk.

Uppståndelsen blev inte obetydlig. Tyskar och nederländare förundrades. Den franska delegationen begärde särskild överläggning med de nordiska företrädarna för att höra hur man bär sig åt för att få folk att vara så motagliga inför varandras grannspråk. Vad gör ni i skolorna? Vi nordiska delegater rodnade och fnissade omväxlande över detta intensiva intresse för vår ganska ömkliga grannspråksundervisning, men det var dumt av oss. Vi borde han insett att den nordiska språkgemenskapen är ett ovanligt och mycket lärorikt språkpolitiskt projekt.

Särställningen i svensk språkpolitik för de skandinaviska grannspråken, danska och norska, hör

Den nordiska språkgemenskapen är ett ovanligt och lärorikt politiskt projekt.

till idén om den nordiska språkgemenskapen. Den innefattar också talare av andra språk i Norden. Men den här artikeln handlar främst om danska och norska.

Nordisk gemenskap

Denna skandinaviska språkgemenskap har två rötter. Den ena är ideologisk: Nordens länder har en gemensam historia, kultur och framtid. Den kan spåras tillbaka åtminstone till 1800-talets skandinavism, men tog modernare form under mellankrigstiden och var kanske som starkast årtiondena efter andra världskriget. Även om de flesta svenskar är föga engagerade i nordisk gemenskap är det en djupt rotad folklig idé, på gränsen till självklarhet. En svensk och en dansk som stöter på varandra någonstans utanför Norden anse sig nästan alltid ha mer gemensamt än en svensk och en nederländare. Få förvånas när det talas om ”Norden” som ett begrepp. En resa till Danmark, Norge eller Finland räknas knappt som en utlandsresa.

Den andra utgångspunkten är praktisk och språklig. Svenska, danska och norska är så nära besläktade att de med viss ansträngning är ömsesidigt begripliga, framför allt i skrift. Man behöver inte studera dem grundligt i skolan i flera år för att förstå dem. Innan svenskarna omkring 1970 blev duktiga på engelska var Danmark och Norge – och Finland

	Danska	Svenska	Norska	Engelska
Danskar	-	3,53 [6,5] (60%)	4,18 [7,5] (50 %)	5,70
Svenskar	3,80 [6,0] (25-50%)	-	4,98 [5,25](25 %)	7,08
Norrmän	6,07 [8,0] (60 %)	6,21 [8,0] (50%)	-	7,09
Islänningar	5,36	3,34	3,40	7,17
Finnar (finsktalande)	1,54	3,24	1,63	5,94
Färingar	8,28	5,75	7,0	7,6

Tabell 1. Nordiska grannspråk: hur väl förstår 18-åringar grannspråk? Index 1–10. Inom hakparentes: läsförståelse. Inom parentes: andel som uppger sig ha fått grannspråksundervisning.

i viss mån – det enda land många svenskar hjälpligt kunde ta sig fram i med sina begränsade språkkunskaper. Den svenska majoritetsbefolkningen har en medfödd flerspråkighet i och med närheten till danska och norska. Det är resurs som det vore dumt att kasta bort.

Svenskar, danskar och norrmän kan alltså – om det vill sig väl – tala sina modersmål med varandra. Det brukar kallas den primära nordiska språkgemenskapen. I den sekundära nordisk språkgemenskapen ingår finsktalande i Finland, färingar, grönlänningar, islänningar och samer. De kan inte tala sitt modersmål med de skandinavisktalande. Men islänningar, färingar och grönlänningar läser danska i skolan, finnarna läser svenska och samerna något av de skandinaviska språken. Det skulle ge tillträde till hela den nordiska språkgemenskapen. Det stämmer bara delvis.

Den nordiska språkgemenskapen är väl förankrad i politiska beslut och bestämmelser. Ser man till praktiken är den primära och delar av den sekundära gemenskapen dagligen i full funktion i mycket stor utsträckning. Det är främst i fråga om attityder och föreställningar som språkgemenskapen har problem som politiskt projekt.

Politisk enighet

Tre nordiska överenskommelser definierar den nordiska språkgemenskapen på politisk nivå. Den första är Helsingforsavtalet från 1962, som är utgångspunkt för mycket nordiskt samarbete. I artikel 8 för-

binder sig undertecknarna att ”undervisningen och utbildningen skall i skolorna i de nordiska länderna i lämplig omfattning innefatta undervisning om språk, kultur och allmänna samhällsförhållanden i de övriga nordiska länderna, inbegripet Färöarna, Grönland och Åland.” Den andra är den nordiska språkkonventionen, som trädde i kraft 1987 och ger nordbor rätt att ”använda sitt eget språk” i grannländerna i kontakt med domstolar, sjukvård och myndigheter. Det gäller också finska och isländska. Den tredje är Deklaration om nordisk språkpolitik, som är en avsiktsförklaring från de nordiska utbildningsministrarna 2006; den är alltså inte bindande. Viktigast i detta sammanhang är det tredje och fjärde av deklARATIONENS fem mål: ”att alla nordbor kan kommunicera med varandra, i första hand på ett skandinaviskt språk” och ”att alla nordbor har grundläggande kunskaper om språkliga rättigheter i Norden och om språksituationen i Norden.”

Det är lätt att se komplikationer i dessa dokument, särskilt i konventionen från 1987. Finskans och isländskans ställning är oklar, och det är knappast realistiskt att finnen i Esbjerg eller islänningen i Jyväskylä ska klara sina myndighetskontakter med sitt modersmål. För Sverige, Finland och Danmark är det numera rättsligt problematiskt att språkkonventionen ger särskilda rättigheter till medborgare från två EU-länder men inte till andra EU-länder. Och konventionen är uppenbart skriven medan man ännu tänkte sig ett fåtal modersmål i de nordiska länderna;

utom nordiska immigranternas ”eget språk” måste i det här fallet förstås som majoritetsspråket i deras nya hemland. Konventionen har därför också blivit en delvis död konvention. Men sammantaget ger de tre dokumenten ändå en stark politisk inramning för nordisk språkgemenskap.

Elever förstår engelska bättre

Praktiken kan självklart inte leva upp till de politiska dokumentens höga mål. Hur är det egentligen med den interskandinaviska språkförståelsen? Som svar på frågan brukar man hänvisa till en stor undersökning från 2005 av Lundaforskarna Lars-Olof Delsing och Katarina Lundin Åkeson. Över 1 800 gymnasister i samtliga nordiska länder testades för sin förståelse av norska, danska och svenska. Försökspersonerna fick se en sekvens ur ett frågesportprogram (”Vem vill bli miljonär?”), höra en nyhetsuppläsning och läsa en tidsningsartikel och svara på innehålls- eller ordförståelsefrågor. De testades också i engelska på motsvarande sätt. Testresultaten för varje språk sammanfattades i ett förståelseindex. Värdet 10 innebär fullständig förståelse och alla rätt; det uppnår man inte ens på sitt modersmål. Men grovt sett innebär alla värden över 5 mycket god och så gott som problemfri förståelse och värden under 3 en mycket fragmentarisk, helt otillräcklig förståelse. Försökspersonerna fick också svara på en del frågor om sina attityder till grannspråk och sina erfarenheter av grannspråksundervisning. Se tabell 1.

Tabellen visar åtskilligt intressant. Danskar och svenskar förstår varandra ungefär lika dåligt, medan norrmän inte har några problem med vare sig danska eller norska. Svenskar klarar norskan bra medan den är lite svårare för danskarna. Finnar (med finska som modersmål) begriper över huvud taget inte danska och norska. Islänningar klarar danskan bra, men har problem med svenska och norska. Färingar förstår utmärkt alla tre skandinaviska språk. Och engelskan är nästan alltid lättare än de nordiska grannspråken.

Det är uppenbart lättare att förstå skriven danska och norska. Svenska gymnasister i undersökningen var till och med lite bättre på att förstå en dansk nyhetsartikel än en norsk. Vid närmare eftertanke är resultatet inte så förvånande. Svensk, norsk och dansk grammatik är mycket lika varandra. Dansk och norskt (särskilt bokmål) ordförråd är mycket lika men skiljer mer gentemot svenska. Svenskt och norskt uttal ligger nära varandra men skiljer mer gentemot danskan. Våldigt många svenskar kan inte ens avgöra om en text är skriven på norska eller danska, men de hör skillnaden med en gång.

Bara svenskar, norrmän och danskar har svarat på frågan om grannspråksundervisning, eftersom svenska i Finland och danska på Island och Färöarna är obligatoriska skolämnen. Tabellen tyder på att skolorna förbryter sig mot Helsingforsavtalets artikel 8, särskilt i Sverige. Det kan dock tänkas att många elever faktiskt fått en del grannspråksundervisning men glömt bort det. Förhållandena skiftar också lokalt; de två siffrorna för undervisning i danska avser Stockholm respektive Helsingborg.

Bättre förståelse i praktiken

Man skulle kunna tolka resultaten så här: glöm den nordiska språkgemenskapen, och använd engelska som språk över gränserna! Det vore minst sagt en övertolkning. Så som undersökningen är upplagd är de dåliga resultaten förutbestämda: i klassrumsmiljö testar man skolelever som inte upplever något särskilt behov att kommunicera med grannspråkstalare. I praktiken prövas den nordiska språkgemenskapen först när danskar, norrmän och svenskar möts. Tusentals sådana möten sker varje dag, och det mesta tyder på att kommuni-

kationen då fungerar väl, även om svenskar och danskar måste stödja sig på engelska i ett inledningsskede. En undersökning av svenskar som arbetar i äldrevården i Köpenhamn visar att den dansk-svenska kommunikationen fungerar mycket bra (Ridell 2008). Däremot är det säkert riktigt att finnar inte kan förväntas förstå danska och norska.

Det finns äldre undersökningar av nordisk grannspråksförståelse. Delsing och Lundin jämför med en studie från 1976 av värnpliktigas förståelse. Jämförelsen är metodiskt besvärlig, men tyder ändå på att förståelsen försämrats något. Framför allt har danskan blivit svårare, liksom danskarna blivit sämre på att förstå svenska. Det ökade avståndet till danskan kan eventuellt förklaras av att danskt uttal utvecklats så att det ligger långt från det danska skriftspråket; danska ord har sällan vad man kan kalla ljudenlig stavning numera. I talad grannspråkskommunikation kan man ha behov av att ”se ett ord framför sig”, det vill säga ta stöd av skriftbilden för att förstå bättre.

En fråga om attityder

Men den försämrade förståelsen kan lika mycket vara en fråga om attityder. I en studie från 2013 undersökte Robert Zola Christensen och Mari Bacquin köpenhamnska och malmöitiska gymnasieters grannspråksattityder. På frågan hur köpenhamnare respektive malmöiter upplevde att de blev förstådda på andra sidan Sundet svarade de ungefär ”ganska bra”. På frågan hur de tyckte det var att förstå grannspråket svarade köpenhamnarna ”ganska svårt” och malmöiterna ”mycket svårt”. Vi upplever att vi gör oss förstådda samtidigt som vi upplever att vi inte förstår.

Det är komplicerat att förutspå framtiden för den nordiska språkgemenskapen. En möjlig utveckling är att den sekundära språkgemenskapen med finnar och islänningar reduceras starkt, särskilt om svenskan i (finsktalande) Finland respektive danskan på Island får en svagare ställning som skolämne. Då kan i så fall sägas att denna språkgemenskap blev en historisk parentes under 1900-talets andra hälft. Om man undantar den bildade medelklassen så har i regel inte finnar och islänningar genom historien förstått

svenska eller danska. Och detta samhällsskikt kommer ganska säkert att fortsätta att använda skandinaviska språk till en del. Också den primära språkgemenskapen kan reduceras så att danskan faller bort och i stort sett bara den ömsesidiga förståelsen av norska och svenska blir kvar. I ett språkhistoriskt perspektiv är det en större förändring.

En annan framtid är dock troligare: språkgemenskapen stärks för vissa grupper och försvagas för andra – och det är inte en klassfråga. Det är sannolikt att ett ökande antal svenskar, ur alla samhällsskikt, kommer att ha täta kontakter i arbete, fritid, familjebildning med ett eller flera nordiska grannländer, under en längre eller kortare del av livet. Svenska fiskrensare i Nordnorge, hotellstädare i Oslo eller butiksbiträden i Köpenhamn talar inte engelska med arbetskamrater och kunder. Samtidigt kommer stora grupper att helt sakna nordisk orientering. Människornas mycket skiftande villkor i förhållande till mångspråkighet och språklig variation, som allmänt anses typisk före globaliserade samhällen, skulle alltså känneteckna också nordisk språkgemenskap. Språksamhället är fullt av resurser av olika slag – dit hör bland annat nordiska grannspråk. Det är skolans uppgift att se till att resurserna är någorlunda åtkomliga för samtliga svenskar. Men vi utnyttjar dem mycket olika.

Motiv för undervisning i grannspråken

Den nordistiska ideologin som drivkraft för grannspråkstudier har konstant försvagats sedan 1950-talet. Jag vill avslutningsvis lyfta fram två andra motiv som mer anknyter till 2000-talets Sverige som mångspråkigt EU-land.

Det ena är EU:s mål i den så kallade Barcelonadeklarationen att alla EU-medborgare ska behärska 1+2 språk på god nivå. Siffran 1 står för modersmålet, medan +2 är två andra språk. Ett av dem är självklart engelska. Ett annat skulle kunna vara spanska, tyska eller franska om det svenska skolsystemet fick ordning på främmandespråksstudierna. Men det kan med några enkla grepp också vara danska eller norska. Om man tänker sig att svenska grundskolebarn läste danska och norska ungefär 5–8 timmar om året, från årskurs 1, skulle det

antagligen räcka för att bryta negativa attityder, knäcka koderna och göra oss väl rustade för grannspråskommunikation. (Ja, det går mycket bra att läsa danska i grundskolans årskurs 1. Man kan till exempel jämföra hur basordförrådet stavas på danska, upptäcka de väldiga överensstämmelserna och de små och roliga avvikelserna – om inte annat ett utmärkt sätt att stärka den så kallade metalingvistiska medvetenheten.)

Det andra motivet är att danska och norska är den svenska majoritetsbefolkningens flerspråkighet. Vi inbillar oss ibland att det här med flerspråkighet, det vill säga att använda fler språk än sitt modersmål och dem man primärt lärt i skolan, det är något exotiskt för långväga immigranter. Det är verkligen att dra obefogade skiljelinjer mellan vi och dom. Den svenska majoritetsbefolkningen föds till ett flerspråkigt Skandinavien. Och som fallet ofta är med flerspråkighet, så är de dominerande språken i regionen så nära släkt att de kan användas kors och tvärs utan egentlig formell inläring. Det behövs bara öppen-

het och lite lingvistisk beredskap för att möta ett nästan identiskt språk. Det vore väl konstigt om inte den svenska skolan förmådde ge sina elever det!

Olle Josephson

Olle Josephson är professor i nordiska språk vid Institutionen för svenska och flerspråkighet vid Stockholms universitet.

LITTERATUR

Delsing, Lars-Olof och Lundin Åkesson, Katarina, 2005: *Håller språken ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. (TemaNord 2005:573). Nordiska Minsiterrådet. Köpenhamn

Ridell, Karin, 2008: *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk. 76) Uppsala universitet.

Zola Christensen, Robert och Bacquin, Mari, 2013: *Dansk og svensk – fra nabosprog til fremmedsprog?* <<http://projekt.ht.lu.se/uploads/media/Danskogsvensk.pdf>>

Den svenska majoritetsbefolkningen föds till ett flerspråkigt Skandinavien.

Förstelärare i svenska sökes

The British International School of Stockholm (BISS) är en internationell skola för elever mellan 3 och 16 år som drivs av den icke-vinstdrivande stiftelsen Borgen 2. Vi undervisar på engelska enligt brittiska och internationella läroplaner för ca 330 elever i små grupper med studiemotiverade, flerspråkiga elever. Som Internationell skola tillhör vi inte det svenska skolväsendet utan regleras och inspekteras till största del av brittiska skolinspektionen. För vidare information om skolan vänligen besök vår hemsida www.bisstockholm.se

I samband med vår expansion och den nya svenska lagstiftningen för Internationella skolor söker vi nu en förstelärare i svenska som ska utveckla vår svenskundervisning för elever med svenska som ett av sina modersmål. Du ska utforma en undervisning anpassad till den svenska kursplanen, koordinera all svenska genom hela skolan och undervisa de äldre årskurserna enligt den svenska läroplanen för svenska och/eller SVA.

Vi söker dig som är erfaren svensklärare med stort intresse för språkutveckling. Du kommer själv att driva utvecklingen av undervisningen och säkerställa kvaliteten för alla åldrar varvid du förväntas ha god organisationsförmåga och ett intresse för undervisning av olika åldersgrupper. Du kommer också att leda och utveckla den lilla grupp av två svensklärare som vi redan har på skolan. Som ämnesansvarig kommer du ha mycket stor frihet att utforma och implementera vår svenskundervisning. Eftersom över 90% av lärarna på skolan är briter måste du kunna kommunicera obehindrat på engelska i tal och skrift.

Tillträde från HT 2016. Tillsvidareanställning

Från halvtid till heltid enligt överenskommelse. Lärarlegitimation Svenska 7-9
Ansökan skickas till c.hutson@bisstockholm.se, senast 29 februari 2016

För eventuella frågor vänligen kontakta rektor Carl Hutson eller stiftelsens ordförande Jonas Fischerström chair@bisstockholm.se

Ekeby Site
Bänkebyvägen 4
182 36 Danderyd
SWEDEN
school@bisstockholm.se

Altorp Site
Östra Vallhallvägen 17
182 68 Djursholm
SWEDEN
Phone: +46 8 753 2175
www.bisstockholm.se

SPROGPILOTER

– et nordisk netværk om undervisning i nabosprog

Lærere klager ofte over, at de ikke føler sig klædt på til at varetage undervisning i nabosprog. De synes, det er vanskeligt at forstå nabosprog, især dansk, og de oplever ikke, at de har de nødvendige forudsætninger for at undervise i det nordiske. Nogle lærere har også svært ved at se, hvordan de skal få tid til det, og de er usikre på, om det nytter noget. Med projektet **Nordiske Sprogpiloter** er der udviklet et **virkningsfuldt kursuskoncept og en meget velfungerende netværksmodel, der har vist sig at være langtidsholdbar.**

Sprogpilotprojektet blev etableret i 2007 i forlængelse af Lars Oluf Delsing og Katarina Lundin Åkessons undersøgelse af unges sprogforståelse fra 2004 og Lis Madsens udredning vedrørende det nordiske stofs plads i styredokumenter for grundskole, gymnasium og læreruddannelse fra 2005. Delsing og Lundin Åkesson dokumenterer, at det står sløjt til med de unges sprogforståelse i Norden, og Lis Madsens udredning afdækker, at området ikke ydes megen opmærksomhed i styredokumenterne. Noget måtte gøres, hvis der også fremadrettet skal være en internordisk sprogforståelse. Nordiske Sprogpiloter var et af de nye tiltag, der blev iværksat

af Nordisk Ministerråd, Nordisk Kulturfond og De Nordiske Perler (Kursusgårdene Schæffergården, Lysebu, Voksenåsen og Hanaholmen).

Netværk for lærere

Nordiske sprogpiloter er et netværk for lærere, der har deltaget i et intensivt efteruddannelsesforløb af ca. 40 timers varighed med fokus på nabosprogsdidaktik, og som igennem kurset har opnået en særlig kompetence til at undervise i nabosprog og nordiske sprog som fremmedsprog.

Kurset udvikles løbende af en tværnational faggruppe og styres af en projektleder. Projektlederen (denne artikels forfatter) er dansk. Faggruppen har repræsentanter fra Norge, Sverige, Finland og Island. Gruppen er desuden sammensat, så der både er repræsentanter fra læreruddannelse, skoleledelse og lærere i skolen. På denne måde sikres alle per-

spektiver i planlægning og udvikling af kursuskonceptet.

Der er flere forhold, der er med til at gøre dette koncept til noget helt særligt: Kurset har fokus på nabosprogsdidaktik, der lægges stor vægt på netværksdannelse og samarbejde på tværs af grænserne, og afholdelse af netværkskonferencer er med til at sikre kontinuitet og langtidseffekt. Projektet har desuden en hjemmeside, der vedligeholdes af en webmaster, en sprogpilot fra et af kurserne. Hjemmesiden www.sprogpiloter.org er målrettet lærere og lærerstuderende (både uddannede sprogpiloter og potentielle piloter) og annoncerer nye kurser og netværkskonferencer, informerer om vigtige aktiviteter og udgivelser og rummer kursusmateriale mv., som kan fungere som inspiration til lærere og studerende med interesse for det nordiske.

Netværket har facebookgrupper organiseret omkring de deltagere, der har del-

taget i samme uddannelsesforløb, og en samlet facebookgruppe styret af projektets webmaster. I grupperne aftales samarbejder, udveksling af materiale, og den sociale kontakt vedligeholdes. Men det, der for alvor kitter sprogpiloterne sammen på tværs af kurserne, er de tilbagevendende netværkskonferencer. Konferencerne afholdes ca. hvert tredje år og er for alle uddannede piloter. Den næste konference afholdes i april for 65 uddannede piloter, og der er tilmeldt deltagere fra samtlige uddannelsesforløb. På konferencerne præsenterer lærerne resultatet af deres samarbejde, udvikling af nyt materiale, erfaringer med metoder mm. Konferenceprogrammet er sammensat med korte præsentationer på besøgsstationer, workshops, hvor materialer og metoder drøftes, udvikles og afprøves og et par plenumforelæsnings, hvor ny forskningsviden inden for feltet præsenteres. Præsentationer og workshops på netværkskonferencerne er med til at sikre, at lærerne løbende udvikler og reflekterer over og dokumenterer deres undervisning i nabosprog, da de ved, at de skal bidrage med indlæg på konferencen. Deltagelse i disse konferencer er dermed med til at sikre en langtidseffekt af sprogpilotuddannelsen ude i klasserummet.

Ledelsens betydning

Vi ved fra forskning, at kursusforløb ofte har en meget begrænset effekt, og at effekten aftager hurtigt, hvis der ikke sker noget efter kurset. Et svar er netværk, som beskrevet ovenfor, et andet er ledelsesunderstøttelse. Vi har ikke undersøgt ledelsens betydning i forhold til sprogpilotkurserne systematisk, men vi ved, at nogle af de mest aktive sprogpiloter, har stor opbakning fra deres skoleledere. På sådanne skoler arrangeres der fx efterfølgende lokale kurser, der afholdes nordiske uger, skolerne deltager i nordiske samarbejdsprojekter og lærerne bliver ambassadører for undervisning i nordisk. På skoler uden ledelsesopbakning står lærerne alene med deres begejstring og mister hurtigt engagementet: Det koster simpelthen for meget af den enkelte at holde gejsten oppe, hvis der ikke er opbakning fra skolens ledelse.

Projektet har derfor som et nyt strategisk tiltag planer om at inddrage skolelederne, dels gennem målrettet kommuni-

kation til ledelsen på de skoler, der sender deltagere til kurserne og konferencerne, dels gennem særlig konference målrettet lederne.

Sprogpilotkurser

Sprogpilotkurserne er løbende blevet evalueret. I pilotfasen (2007-2009) var der tilknyttet en ekstern evaluator, og siden er hvert kursus blevet evalueret grundigt såvel mundtligt som skriftligt af kursisterne. Der er til dato afholdt 9 kurser for grundskolelærere og 1 særligt målrettet gymnasielærere. Evalueringerne er et vigtigt grundlag for videreudvikling af konceptet og for rekruttering af oplægsholdere og workshopholdere til kurserne. Netværkskonferencerne giver et godt indblik i, hvad det er for aktiviteter, der arbejdes med ude i klasserne, og hvad det er for kompetenceudviklingstiltag, der er særligt brug for. I forbindelse med netværkskonferencerne interviewer vi deltagerne om deres arbejde og erfaringer med metoder, materialer og aktiviteter, og i forbindelse med den skriftlige evaluering af konferencerne spørger vi eksplicit ind til, hvordan de konkret arbejder i klasserne, og hvad der virker for deres elever. Data fra disse evaluerende tiltag har sammen med en masterafhandling skrevet af en af sprogpiloterne givet os indblik i sprogpiloternes arbejde og i, hvad kurser og konferencer betyder for deres tilrettelæggelse af god undervisning i nabosprog.

Hovedparten af de adspurgte nævner, at kurserne har betydet ændringer i deres praksis, og at de har fået større bevidsthed om betydning af nabosprog og nabosprogundervisningens muligheder. De får gennem kurserne indblik i nye metoder, kendskab til læremidler og digitale platforme. Vi kan se på sprogpiloternes tilbagemeldinger, at kurserne tilsyneladende øger fokus på det sproglige i undervisningen, her et eksempel på udsagn fra en norsk pilot: Vi har læst dikt på dansk og jobbet med oversættelse. Vi har jobbet med en tekst af Astrid Lindgren på svensk og forsøkt å lese den højt på svensk. Jobbet med likheter og forskjeller i norske og svensk. Nogle fortæller om, hvordan de arbejder med begreber i forbindelse med læsning af tekster på nabosprog og andre om arbejdet med ligheder og forskelle, hverdagsudtryk og faste vendinger. Udsagnene fra lærerne

vidner om, at de er meget opmærksomme på betydningen af at have særligt fokus på det sproglige og at det skal ske i en funktionel sammenhæng. En norsk pilot, som er blevet interviewet til masterafhandlingen siger eksplicit, at hun i forlængelse af sprogpilotkurset er begyndt at arbejde mere eksplicit med sprogholdninger, og at hun inddrager nordiske sprog, når hun underviser i tysk og fransk.

Ambassadører for det nordiske

Et af målene med projektet er at uddanne lærere, der kan fungere som ambassadører for det nordiske i undervisningen. Det ser ud til at være lykkedes. En dansk sprogpilot skriver i sin evaluering: Jeg holder en del kurser om danskfaget og har, inspireret af mine oplevelser med sprogpiloterne, ofte indlagt en dag om den nordiske dimension i modersmålsundervisningen. Og en norsk sprogpilot fortæller, at hun har lagt frem et sammendrag for personalet i forhold til det vi jobbet med på Hanaholmen.

Sprogpilotprojektet synes at være et holdbart koncept for effektiv efteruddannelse, og det har vist sin holdbarhed ved, at deltagere fra de første kurser stadig er aktive i netværket og deltager i netværket. En del sprogpiloter har brugt uddannelsen som springbræt til at indgå i andre nordiske projekter. Interesserede kan læse mere om projektet på hjemmesiden og i en række andre artikler om sprogpiloternes arbejde.

Lis Madsen

Lis Madsen er Uddannelseschef cand. Mag og MPA, Professionshøjskolen UCC. Projektleder for Nordiske Sprogpiloter.

REFERENCER:

- Delsing, Lars-Olof og Åkesson, Katarina Lundin (2005): *Håller språket ihop Norden?* København: Nordiska Ministerrådet
 Madsen, Lis (2005): *Udredning angående sprogforståelsen i Norden og den nationale opfølgning*. København: Nordisk Kulturfond (upubliceret rapport)
 Madsen, Lis (2015): "Nabosprog i undervisningen." I Breivik, Torbjørn (red.): *Språk i Norden 2015. Tema: Den nordiska språkdeklaration*. Side 107-114. <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin>
 Madsen, Lis (red.) (2006): *Nabosprogsdidaktik*. København: Dansk lærerforening

ROLIGT MED NORDISKT SAMARBETE PÅ SCHEMAT

På Ytterbyskolan arbetar vi med gransspråksundervisning tillsammans med skolor i hela Norden. Genom nya arbetsformer har lärandet blivit mer lustfyllt och elevernas språkförståelse har utvecklats bättre jämfört med traditionell undervisning.

I Skolverkets styrdokument för ämnet svenska finns Norden nämnt i några sammanhang med fokus på litteratur, språkhistoria och språkförståelse. Liknande skrivningar finns i de övriga nordiska ländernas styrdokument. Det är en utmaning att göra dessa moment meningsfulla och inspirerande. Som så många andra pedagoger fokuserade jag tidigare främst på nordisk språkhistoria, lät eleverna läsa några korta texter av H.C. Andersen på originalspråket samt lyssna på inlästa texter. Momenten betades pliktskyldigast av, för att därefter raskt gå vidare till att arbeta med ”viktigare” saker. Ofta avslutades området med ett prov med fokus på det teoretiska. Orsaken till denna prioritering har inte berott på att jag funnit ämnet ointressant eller svårt. Snarare har det varit alltför problematiskt att avgränsa ett så vitt område. Det har helt enkelt varit alltför svårt att göra arbetsområdet bra under de förutsättningar som funnits.

Nordiska samarbetsprojekt

Mitt intresse för nordiskt språksamarbete väcktes på allvar när de nordiska utbildningsministrarna i sin avsiktsförklaring år 2006 poängterade vikten av att alla nordbor skall kunna kommunicera med varandra på sitt eget modersmål. Eftersom datoriseringen av min skola då hade kommit relativt långt, startade jag på eget initiativ ett mindre projekt tillsammans med skolor i Norge, på Färöarna och på Åland. Via Internet blev kommunikationen snabbare jämfört med traditionell brevväxling, vilket höll uppe elevernas intresse och kontakten pågick längre.

Under de senaste sex åren har jag också arbetat i projekt, till exempel GNU

(gränsöverskridande nordisk undervisning) och Nordpilot, som syftat till att ta det nordiska samarbetet ett steg längre. Jag har även deltagit i den nordiska lärarfortbildningen Nordisk språkpilot, för att på skolan och i kommunen kunna vara en resurs i frågor kring gransspråksundervisning.

De projekt jag gör nu baseras på de nordiska ländernas kursplaner och har tydliga mål som är mätbara och möjliga att utvärdera. Övergripande målsättning är att främja nordisk integration och öka elevernas lust att lära. Genomförandet har tydlig struktur. Fokus har flyttats från den enkla kontakten i brevform till en arena för gemensamt lärande. Nya arbetsmodeller som baseras på modern digital teknik utvecklas kontinuerligt. Samtidigt arbetar eleverna naturligt med ett flertal av EU:s nyckelkompetenser (se faktaruta). Genom att arbeta i projektform tillsammans med nordiska klasser underlättas arbetet med nordiska språk inom svenskundervisningen. Att interagera med nya människor från andra kulturer ligger i linje med EU:s och Nordiska ministerrådets intentioner.

Projektplanering

Ett gränsöverskridande arbetssätt kräver en detaljerad samplanering mellan lärarna både före och under projektets gång. Gemensamma mål, arbets- och tidsplaner behöver tas fram. Vissa projekt medger fysiska planeringsmöten, men oftast sker kommunikationen via Internet. Konferensprogram med videofunktion, till exempel Skype, Lync, Adobe Connect eller Hangouts, fungerar bra för samtal, men behöver kompletteras med skriftlig dokumentation via exempelvis Google+ el-

EU:s åtta nyckelkompetenser för ett livslångt lärande

Kommunikation på modersmålet
Kommunikation på främmande språk
Matematiskt kunnande och grundläggande vetenskaplig och teknisk kompetens
Digital kompetens
Lära att lära
Social och medborgerlig kompetens
Initiativförmåga och företagandena
Kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer

ler Wikispaces. Ett chattprogram, såsom Messenger eller Kik, är lämpligt att använda för snabb kommunikation. Denna planering görs oftast på kvällstid för att passa alla berörda.

Praktiskt genomförande

I början av varje projekt bekantar sig eleverna med de nordiska språk som ingår. Eleverna är då oftast mycket motiverade, eftersom de inte vill framstå som okunniga vid mötet med eleverna i de andra länderna. Fokus läggs på att träna vanligt förekommande ord samt så kallade ”falsa vänner”, det vill säga liknande ord med skilda betydelser. Vissa uppgifter kräver förkunskap inom en viss ämneskategori, exempelvis matlagning eller motorer. För detta finns bra bildlexikon med ljudfunktion på Internet (se faktaruta). Webbaserade spel samt hör- och läsförståelseövningar finns också tillgängliga (se faktaruta).

När eleverna bekantat sig med det nordiska språket är det dags för dem att arbeta över nationsgränserna. Det jag har funnit vara bäst är en kombination av ett synkront arbetssätt, där eleverna arbetar till-

sammans i realtid, och asynkront, där den gemensamma uppgiften utförs vid olika tillfällen.

Ett exempel på en asynkron uppgift är stafettskrivning. Elever i den ena klassen inleder var sin berättelse, som elever i nästa läser och skriver vidare på. Lärarna ger respons på texterna innan de skickas vidare. En annan asynkron uppgift är att göra film med teman som vår skola, min hembygd, ungdomsliv på orten eller liknande. En gemensam läsblogg är ytterligare ett exempel, där eleverna både kan skriva egna inlägg och läsa andras kommentarer.

Ett synkront arbetssätt är mer krävande, men också det som ger mest, eftersom eleverna sporras att anstränga sig till det yttersta. För att eleverna skall vara trygga krävs noggranna förberedelser med tydliga tidsramar och konkreta uppgifter att lösa tillsammans. Det kan handla om att gemensamt göra en diktanalys, ha högläsning med tillhörande litteratursamtal eller liknande. När de planerade uppgifterna är utförda finns möjlighet till spontana samtal. Då kan det vara bra att ha en lista med tips på andra samtalsämnen.

En annan synkron arbetsuppgift är dialogberättelse. Eleverna skriver i ett gemensamt dokument på sitt eget modersmål. Ett exempel på skrivämne, som föll väl ut, var planering av ett bankrån. Initiativet i berättelsen växlade snabbt, och elever som vanligtvis har svårt med fantasin blev sporrade att bidra den framväxande berättelsen. Uppgiften fick ytterligare en dimension när eleverna läste in den i Hangouts on air. Berättelsen lades sedan upp på Youtube, och länken hämtades till skolans lärplattform.

IT och teknik

För att lyckas med IT-baserat lärande krävs enkla och väl fungerande program. Vi strävar efter att använda gratisprogram, som uppfyller de olika skolornas riktlinjer. Eleverna arbetar via kommunikationsprogram med tal-, video- och chattfunktion. För att få en bra ljudkvalitet behöver eleverna sitta avskilt och gärna använda konferensmikrofoner.

Även om majoriteten av dagens elever är bekväma med digital teknik, använder de flesta endast en mycket begränsad del av möjligheterna, exempelvis Instagram, Facebook och Snapchat. I dessa projekt får de också träna på presentationsprogram,

Elever på Ytterbyskolan bakar efter recept från vänklasserna.

filmredigeringsprogram och att arbeta i gemensamma dokument.

Elevernas upplevelser

Resultaten av utvärderingar visar tydligt att eleverna föredrar denna typ samarbetsprojekt framför traditionell undervisning. Eleverna uppger att de lägger ner mer möda än normalt för att både hålla tidsramar och hög kvalitet. De uppskattar också att möta de andra språken så som de talas av unga idag. Viljan att lära känna varandra ger motivation och självkänsla. Vissa elever umgås privat på sociala media. En del upplever en trygghet i att arbeta med samma klass vid många tillfällen. Andra finner den största behållningen i nya möten med nya elever.

Mina erfarenheter är att det krävs nyfikenhet, flexibilitet och ett stort intresse för andra människor för att trivas i ett nordiskt lärarkollegium. Insyn i övriga nordiska skolors förutsättningar ger perspektiv på den svenska skolan. Man får vara beredd att stöta på kulturskillnader och språkförbistringar och det krävs tid och engagemang för att ett gott nordiskt samarbete skall bli verklighet. Men, det är det värt!

Gunilla Forssell Eriksson

Gunilla Forssell Eriksson är lärare i svenska och musik på Ytterbyskolan i Kungälv.

Nordiska ordböcker

<http://lexin.emu.dk/index.cgi?fra=dansk&til=svensk>
<http://lexin-billedtema.emu.dk/billedtema/>
<http://miniordbok.org/>
<http://islex.se/>

Bra länkar för tips på lektionsuppgifter

<http://www.dr.dk/Undervisning/Norden/se/Forside.htm>
<http://nordeniskolen.org/sv>
<http://nordiskesprak.net/svenska/>
<http://www.pohjola-norden.fi/se/>
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=3502>
<http://www.sprogpiloter.org/>
<http://paxel123.com/>
<http://xn--lsbgeronline-6cb8w.dk/>
<http://www.nynorsksenteret.no/born/>
<http://nordsprak.com/samarbetsprojekt/100-nord/>
<http://www.sprakochfolkminnen.se/lanksidor/kartan.html>
<http://projektgnu.eu//nordiskeundervisningsforloeb.asp>

Uppvärdera undervisning i de nordiska språken

Nordiska språk och minoritetsspråk borde skiljas ut från svenskämnet. Istället kan de forma en egen kurs inom ramen för moderna språk. Det hävdar Helena von Schantz.

Studier visar att både intresset för och färdigheterna i grannspråk sjunker i Norden. Särskilt illa ställt är det i Sverige. Här kan man inte längre ens räkna med att ungdomar som bor i gränstrakterna förstår danska och norska (enligt Henrik Rahm, docent i nordiska språk). För minoritetsspråk är läget minst lika dystert.

Det här är allvarligt ur flera perspektiv. Vi har ett gemensamt kulturellt och historiskt arv i Norden, mycket att vinna på en rörlig arbets- och studiemarknad, gemensamma problem och en lång tradition av samarbete och kontakter över gränserna. När det gäller minoritetsspråk borde det vara självklart att vi vet något om språkens bakgrund och uppbyggnad och att vi lär oss några ord och fraser i vart och ett av dem.

Det finns flera samhällsfaktorer som spelar in i det dalande intresset, men det går inte att blunda för att skolan misslyckas i sitt uppdrag när det gäller de nordiska språken. En orsak är brister i lärarutbildningen. Det kan se helt olika ut med kunskaper i nordiska språk beroende på lärarhögskola och årgång. Till det kommer att få lärare har tillgång till fortbildning eller påfyllning i nordiska språk (enligt en undersökning av Lärarnas Riksförbundet).

Ytterligare ett problem är kursplanerna. Målen i nordiska språk är oprecisa och återfinns inte i kunskapskraven. Det

är också en tveksam ordning att ha åtta främmande språk inbakade i svenskämnet – ett ämne som även i övrigt är späckat med krav. Sist men inte minst är det problematiskt att svensklärare undervisar i andra språk. De saknar i allmänhet både kunskaper i språkdidaktik och erfarenhet av sådan undervisning.

Sverige måste ta sitt ansvar och leva upp till de nordiska överenskommelser vi signerat. Språkkonventionen ger alla nordbor rätt att använda sitt eget språk i grannländerna. Språkdeklarationen stipulerar att just de kommunikativa färdigheterna ska vara centrala med parallellspråkighet som mål – det vill säga att danskar, svenskar och norrmän kan tala sitt eget språk och förstå varandras.

Sammantaget innebär överenskommelserna att vi åtagit oss att förse alla medborgare med goda kunskaper i nordiska språk med tonvikt på förståelse.

Att förändrat synsätt

Henrik Rahm, lektor i nordiska språk och Robert Zola Christensen, lektor i danska vid Lunds Universitet efterlyser en uppvärdering av nordiska språk, minoritetsspråk och invandrade språk: "Vi behöver fundera över hur vi kan öka kunskaperna om vinsterna med flerspråkighet – all flerspråkighet." De vill också att vi ska ändra vårt synsätt från att förvänta oss att elever ska förstå grannspråk till att presentera dem som främmande språk som är lätta att lära.

En sådan attitydförändring borde rimligtvis resultera i att upplägget med minoritetsspråk och nordiska språk som en del

av svenskämnet slopas. Minoritetsspråk och nordiska språk behöver bilda en egen kurs med tydliga, kommunikativa, utvärderingsbara mål och kunskapskrav. Kurserna kan med fördel ligga inom ramen för moderna språk och hanteras av språklärarna – givetvis med erforderlig utbildning och kompetensutveckling. Varför inte starta redan i de lägre årskullarna? Sedan fortsättning, elevutbyte eller studiebesök i något av våra grannländer på högstadiet med centrala prov i läs- och hörförståelse som avslutning?

Med en förhållandevis liten insats kan vi öka Sveriges konkurrenskraft, rörligheten i vår arbetsmarknad och forskarvärld, vidga våra barns frihet och referensramar och bättre lyda intentionerna i de nordiska överenskommelser vi undertecknat. Samtidigt tar vi ett viktigt steg i att vända den negativa språktrenden i Sverige. Varför nöja sig med EU:s mål om två främmande språk? Med ökade kunskaper i alla de språk vi har i Norden tar vi ett rejält kliv mot flerspråkighet. Att vi samtidigt befriar det så viktiga och måltynghda svenskämnet från fokusstjälande sidospår är bara en bonus.

Helena von Schantz

Helena von Schantz är ordförande för Språklärarnas riksförbund.

REFERENS:

Rapport från Lärarnas Riksförbund: Nordiska språk i svenskundervisningen (2012)
<http://www.lr.se/download/18.30bff3351397a05549c800014773/1350672760723/Nordiska+språk.pdf>

Läs nordiska språk i höst!

DISTANS/KVÄLL 50 %

- **Danska – baskurs 1** 15 hp Hör- och läsförståelse, muntlig färdighet.
- **Norska – baskurs 1** 15 hp Hör- och läsförståelse, muntlig färdighet.

KVÄLL 50 %

- **Vikingatida texter** 7,5 hp En kurs om de vikingatida runstenarna.
- **Den medeltida svenskan** 7,5 hp En kurs om det fornsvenska språket.
- **Gotiska** 7,5 hp En kurs om det gotiska språket och *Silverbibeln*.

Sök senast 15 april. Webbanmälan öppnar 15 mars.
www.su.se/svefler

Institutionen för svenska och flerspråkighet

Stockholms
universitet

VIKTIGT MED POSITIV ATTITYD TILL SVENSKA

Den obligatoriska svenskundervisningen i Finland är ifrågasatt och många är oroadе för att den finlandssvenska kulturen ska försvinna. För att bryta den utvecklingen erbjuder nätverket "Svenska nu" inspirerande lektioner och workshops som skapar en positiv attityd till att lära sig svenska.

Under årsskiftet spreds ett videoklipp i sociala medier med en ung svensktalande hockeyspelare från Finland. Klippet väckte mycket uppmärksamhet i Finland. I en tv-intervju undrade en svensk journalist om spelaren har rötter i Sverige eftersom han talar flytande svenska. Till svar fick han en liten historielektion av den unga hockeystjärnan: Finland och Sverige har under flera hundra år varit ett och samma land, och från den tiden finns det fortfarande i Finland ett antal människor som talar svenska som modersmål. Hockeyspelaren i fråga kommer från Österbotten och pratar svenska hemma, men berättar att hans svenska håller på att bli rostig eftersom han vistas mera på ishallen och där talar alla finska med varandra.

Episoden beskriver dagens verklighet på flera sätt: många finlandssvenskar får beröm för sina språkkunskaper av svenskar som inte känner till att svenska talas även i Finland. Det är vanligt att byta språk till finska utanför de finlandssvenska rummen. Även om alla hockeyspelarens lag-

kamrater har lärt sig svenska i skolan vågar jag tro att de hellre talar engelska än svenska.

Likställt med finska språket

Svenska är det andra inhemska språket i Finland och är fortfarande konstitutionellt likställt med finska språket. Det finns områden där finländare talar svenska som modersmål, barnen med svenska som modersmål går i svenskspråkig skola och vardagen fungerar på svenska. De som har svenska som modersmål, cirka 5,5 procent av befolkningen idag, lär sig det andra inhemska språket finska i skolan – och ofta också utanför skolan. I de helt finskspråkiga områdena lär man sig svenska i skolan, men mera sällan utanför skolan.

Den obligatoriska svenskundervisningen debatteras häftigt med jämna mellanrum. Vissa kretsar är för svenskans valfrihet, men enligt gallupundersökningar som gjorts av bland annat Åbo Akademi och Tankesmedjan Magma, är en tydlig majoritet av respondenterna oroadе för att den finlandssvenska kulturen försvinner så småningom.

Vi har duktiga, engagerade svensklärare runtom hela Finland, men elevernas möjligheter att använda svenska och få en positiv upplevelse förknippat med studierna i svenska varierar mycket. Nätverket Svenska nu, som koordineras av Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland, har sedan 2007 målmedvetet erbjudit

positiva inlärningsupplevelser i samband med svenskundervisning i finska skolor. Under verksamhetsåret 2015 nådde Svenska nu cirka 85 000 elever och lärare i samband med svenskt språk- och kulturprogram i skolan.

Trots att debatten kring skolsvenskan tidvis pågått hetsigt med många negativa inslag i media och högljudda röster som ifrågasatt svenskundervisningen i finska skolor, visar feedback som Svenska nu regelbundet samlat in under åtta års tid att elevernas attityder gentemot svenska eller deras motivation att studera språket inte har ändrats avsevärt. Antalet elever som uppger att de gillar att studera svenska har till och med ökat från 16 procent till 22 procent då vi jämför elevsvar från åren 2009, 2012 och 2014 och antalet elever som inte alls gillar svenska har minskat. Även om det i debatten kring språkundervisning ofta påstås att inlärningsresultaten i svenska är svaga i Finland, uppger eleverna som tagit del av Svenska nu program, att deras språkförståelse är bra.

Delaktighet är viktigt

Svenska nu har erbjudit skolorna bland annat författar- och journalistbesök, ämnesintegrerade workshoppar av olika slag, idrott och filmvisningar och teaterföreställningar. Det verkliga livet, levande personer och aktiviteter – och framförallt möjligheten att använda språkkunskaperna i praktiken, uppskat-

tas av elever som sällan använder svenska i sin vardag.

Fördelningen av svenska och finlands-svenska artister är ungefär 50/50 – bland workshoppar medverkar en betydligt större andel rikssvenska artister. En genomgående röd tråd i all programverksamhet är interaktion och aktivitet och ett nyckelord har varit delaktighet. Eleverna medverkar, producerar innehåll, blir subjekt istället för objekt för verksamheten – både i klassrum, digitala inlärningsmiljöer och i social media.

Exempel på rolig och inspirerande språkinläring som Svenska nu erbjudit är gymnastiklektioner på svenska för finskspråkiga skolelever. På lektionerna har eleverna gympat och pumpat på svenska, orienterat, haft skidkul och hoppat rep. I programmet ingår ett lätt undervisningsmaterial och enkla övningar med hjälp av vilka eleverna kan öva ord på till exempel kroppsdelar, rörelser och riktningar medan de rör på sig och har roligt. I workshoppen får eleverna en ”språkdusch”, har roligt och inser snart att eventuella språkproblem försvinner då man gör roliga saker tillsammans.

Ett annat exempel på rolig språkinläring är en av nätverkets mest efterfrågade workshop, ”Kocka på svenska”. En rolig kock från Åland förmedlar en attityd som uppmuntrar eleverna att kommunicera och visa att kommunikation är mycket mer än bara ord och grammatik.

En elev tar en selfie med rapparen Jesse P.

Fotograf: Cata Portin

Rapworkshops med rapartisten Jesse P. har också varit en stor succé med besök i mer än 100 skolor runtom i Finland. Under workshoppen producerar eleverna svensk text till egna raplåtar som de efter lektionen framför för klassen. Eleverna är motiverade och glömmer eventuella språkhinder under arbetsprocessen. ”Då deras hjärna sätter i gång, så kör de bara” har Jesse beskrivit elevernas sätt att arbeta.

Interaktiva arbetsätt

För att öka elevernas möjligheter att kommunicera på svenska har Svenska nu systematiskt utvecklat nya interaktiva arbetsätt i klassrummen och kompletterat dem med verksamhetsformer som genomförs digitalt eller inom sociala medier så som Facebook, Instagram eller Soundcloud. De sociala medierna utgör en omgivning där dagens ungdomar trivs och som används också under deras fritid. Under olika projekt, workshops och språkmöten har elevproducerat filmmaterial på svenska publicerats bland annat på youtube och instagram (#svenskanu).

De mångsidiga språkkunskapernas betydelse för individen, den nordiska dimensionen på arbetsmarknaden och möjligheterna med det andra inhemska språket har varit i fokus i programmet. Attitydändringar tar tid och det är många olika faktorer som påverkar våra ungdomars intressen. Ett artistbesök i klassrummet kan ha varit avgörande för en ung individs uppfattning om Sverige och väckt intresse för svenska språket. Och det finns alltid undantag, i vissa kretsar uppskattas kunskaperna i svenska mer än i andra: runt handbollsarenan kan man i Finland höra mera svenska än i ishockeyhallen. Vilket det facto påminner mig om en ung man som en gång avslöjade den enda orsaken varför han ville lära sig svenska. En vacker dag tänker han bli handbollstränare på VM-nivå. För damernas landslag, i Sverige.

Tiinalliisa Granholm

Tiinalliisa Granholm är projektledare på Hanaholmen – Kulturcentrum för Sverige och Finland.

FÖRSTÅR SKANDINAVER EGENTLIGEN HVERANDRE?

Bekymring for de skandinaviske språkernes fremtid og unges dalende nabospråkforståelse preger forskningen og debatten rundt nordboeres evne til å forstå hverandre. I yrkeslivet ser situasjonen derimot ganske annerledes ut.

Det er november 2013, og på et callcenter i København summer det i det åpne kontorlandskapet, der ansatte fra de skandinaviske landene og Finland hjelper kunder med ordrer og tekniske spørsmål. Som språkstudenter ved Københavns Universitet fra hhv. Norge og Danmark, er vi vant til å forundres over, inspireres av og interessere oss for de skandinaviske språkene, og derfor har vi valgt å studere hvordan skandinaver tilpasser språket sitt til hverandre, og hvilke tanker og holdninger som ligger bak valgene de tar. Menneskene vi valgte å studere er ansatte på det ovennevnte callcenteret.

Preferanse for skandinavisk

Når vi er flue på veggen på callcenteret, oppdager vi at de ansatte både snakker sitt eget morsmål, en tilpasset form av eget språk, og noen ganger skifter over til å snakke et annet skandinavisk språk. Hvordan de tilpasser språket kommer tilsynelatende an på hvem de snakker til, og overgangene virker uproblematisk. Vi opplever at de ansatte stort sett forstår hverandre, og det er ganske få misforståelser. Det er dessuten generelt stor vilje til å forstå og til dels snakke flere av eller alle de skandinaviske språkene – både fordi de gjerne vil forstå kollegaene sine, og fordi språkkompetanser kan gi økte jobbmuligheter siden man da kan være vikar dersom noen skulle være syke.

Selv om de ansatte generelt er dyktige til å forstå og gjøre seg forstått, forekommer det enkelte misforståelser og ikkeforståelser, og da oppklares de som regel ganske fort ved f.eks. å gjette eller spørre inn til

Det ble snakket svært lite engelska. Det är tvert imot de skandinaviske språkene som dominerer.

hva som ble sagt, gjenta ordet eller si det på engelsk.

Noe vi fant interessant og litt overraskende i våre observasjoner, var at det ble snakket svært lite engelsk på callcenteret. Siden bedriften er amerikansk, og siden det er ansatte fra flere forskjellige land, hadde vi en forventning om at det ville bli snakket en del engelsk blant de ansatte og fra ledelsens side. Vi oppdaget derimot at engelsk hovedsakelig ble anvendt i offisielle meldinger og i samtale med finske ansatte som kun yter support på finsk. Det er tvert imot de skandinaviske språkene som dominerer på callcenteret, i like mange varianter som det finnes ansatte. Dette resulterer i blandingspråket ”blandinavisk”, som er resultatet av ulike språk, dialekter og tilpasningsstrategier.

”Blandinavisk” eller rent språk

Språkforståelsen blant de ansatte på callcenteret er ganske høy, og dette er også å forvente på en arbeidsplass hvor alle de skandinaviske språkene blir snakket daglig, og hvor de ansatte har så stor kunnskap om de ulike språkene at de vet hvordan de skal gjøre seg forstått. Siden det finnes så mange variasjoner av de skandinaviske språkene på callcenteret, er vi interessert i å finne ut hvilke tanker de ansatte gjør seg rundt språktilpasning i forhold til de ulike kollegene, som resulterer i den store språklige variasjonen. Som nordmann og danske har vi selv erfart at mange faktorer spiller inn når man tilpasser språket sitt til andre skandinaver, og finner det derfor relevant å spørre inn til hvilke overveielser de ansatte har gjort seg eget og andres språkvalg og -tilpasning.

Blant annet finner vi at det viktigste er å sikre forståelse, og at det derfor er annerangs hvilket språk som blir snakket eller om språkene blir blandet, så lenge du kan gjøre deg forstått. Vi finner imidlertid blant de ansatte også en motstridende holdning, nemlig at det foretrekkes å snakke språkene rent.

– Mine kolleger bør helst snakke korrekt dansk fordi jeg vil lære så godt dansk som mulig, uttaler en finlandssvensk ansatt. Hun mener at hun er så vant til å høre ”blandinavisk” at hun vil bli forvirret og ikke lære å snakke korrekt dansk dersom språkene blir blandet. At danske kollegaer snakker saktere og tydeligere, har hun derimot ingenting imot.

Andre ansatte forklarer at de gjør noen ”feil” innimellom, siden de iblant blander språkene mot sin vilje, eller hevder stolt at de noen ganger lykkes i å skjule at de kommer fra et annet land, fordi de har lært å snakke ”feilfritt” dansk.

På callcenteret jobber mennesker fra hele Skandinavia, men ledelsen er dansk, og enkelte avdelinger yter kun support på dansk. Dette, og at arbeidsplassen er plassert i Danmark, gjør at det danske språket har en dominerende posisjon på arbeidsplassen. Det er en utbredt holdning på callcenteret at de ansatte bør snakke dansk fordi de tross alt er i Danmark, og en dansk ansatt forteller at han bruker ekstra vanskelige danske ord for at kollegaer fra de andre landene skal lære språket ordentlig. Av den grunn er flere av de ansatte tilbøyelige til å tilpasse språket mer overfor danske ansatte.

Det er derimot en gruppe ansatte som er unntatt fra forventningen om å lære dansk, nemlig de som bor i Skåne og pendler til København hver dag. Siden de ikke er bosatt i Danmark og derfor kun blir konfrontert med dansk på jobb, forventes de ikke å lære dansk. Men i og med at dansk er det dominerende språket på arbeidsplassen og de tross alt jobber i Danmark, er det en forventning om at de bør kunne forstå språket.

Dialekter bremser forståelsen

I tillegg til ulike språk, snakker de ansatte på callcenteret også en rekke dialekter. Dialekter kan være en kilde til både

misforståelser og ikkeforståelser, og kan være en motivasjon blant enkelte ansatte til å tilpasse språket sitt litt ekstra. Særlig norske dialekter er ifølge enkelte ansatte vanskelige å forstå:

– Det går fint å forstå norsk, men noen har dialekter som er utrolig vanskelige å forstå, hevder en dansk ansatt, og flere ansatte fra Danmark og Sverige sier seg enige i dette. Hvilke dialekter som blir snakket eller er spesielt vanskelige har de ansatte derimot vanskelig for å definere.

Når det gjelder svenske dialekter, er det finlandssvensk og skånsk som trekkes frem som dialekter som kan være vanskelige for ansatte fra andre land å forstå. En finlandssvensk ansatt har tidligere bodd på Åland, bor nå i Skåne og forsøker å snakke dansk på jobb. Dette resulterer i en særpreget talemåte som ikke nødvendigvis er knyttet til én dialekt, men som gjør det vanskelig å definere hvilket språk som blir snakket. Individuelle talemåter kan derfor også skape en ytterligere barrierer i tillegg til språk og dialekter.

En skånsk ansatt påpeker at det ikke bare er nødvendig for henne å tilpasse språket sitt overfor kolleger, men enkelte ganger også overfor svenske kunder som ikke forstår skånsk. Det er med andre ord ikke bare personer fra andre land de som har en distinkt dialekt må tilpasse språket til, men også sine egne landsmenn. Dette viser at det for personer med utpregede dialekter kreves en ekstra innsats for å gjøre seg forstått, og det kan være en motivasjon til å legge helt om til et annet skandinavisk språk eller snakke en standardversjon av sitt eget morsmål.

Høy grad av forståelse på skandinavisk callcenter

Gjennom våre studier på callcenteret i København har det blitt tydelig hvor kompleks bildet av menneskers språktilpassning på en skandinavisk arbeidsplass i virkeligheten er.

Det vi tydelig kan se, er at de ansatte ikke har problemer med å forstå hverandre, noe som strider mot hva vi hører fra forskerverdenen. De skandinaviske språkene er tross alt ikke så forskjellige, og våre studier viser at man lett kan lære å gjøre seg forstått. Mye tyder på at dersom moti-

Mer om skandinavisk nabospråksforståelse:

Bjørn, B. & Stenrøs, C. (2014): *Blandinavisk – Et sprogpsykologisk studie i akkommodation, holdninger og identitet på en skandinavisk arbeidsplass*. København: Københavns Universitet.

Delsing, L. & Åkesson, K. L. (2005): *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. København: Nordisk Ministerråd.

Bacquin, M. & Zola Christensen, R. (2013): ”Dansk og svensk – fra nabosprog til fremmedsprog?”. I: *Språk i Norden 2013*. Oslo: Nettverket for språknevne i Norden.

Börestam Uhlmann, U. (1994): *Skandinaver samtalar, språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, normän och svenskar*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Maurud, Ø. (1976): *Nabospråkförståelse i Skandinavia, en undersökelse om gjensidig förståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Stockholm: Nordiska Rådet.

vasjonen er tilstede – f.eks. i form av økte jobbmuligheter – og det er en positiv innstilling til ulike variasjoner av de skandinaviske språkene og at man ikke må snakke et annet språk helt perfekt, skal det være mulig å gjøre seg forstått.

Av Bettina Bjørn og Cathrine Stenrøs

Bettina Bjørn og Cathrine Stenrøs møttes på masterutdannelsen i språkpsykologi på Københavns Universitet.

Bettina Bjørn kommer fra Norge, men har bodd i Danmark og Sverige hele sitt voksne liv, og senest i Stockholm hvor hun jobbet med sosiale medier.

Cathrine Stenrøs er dansk, og er bosatt i København, hvor hun jobber som kommunikasjonssjansatt og prosjektleder.

SVORSK I OSLO

Svorsk anses ofta fult eller dåligt. Men i praktiken öppnar den dörrar både socialt och på arbetsmarknaden. Ida Tolgensbakk, som har forskat om svenska migranter i Oslo, vill oppvårdera nordisk språkblending.

Svorsk, eller på svensk svorska, er det folkelige navnet på en språkform som legger seg mellom norsk og svensk. Som regel vil det være snakk om at grunnstammen er det ene språket, der man legger det andre språkets ord og uttrykk, «oppå» eller «inni» morsmålet sitt. Hensikten er å nærme seg sine samtalepartnere, slik at man gjør seg forstått. En norskspråklig taler vil snakke med norsk tonefall og syntaks iblandet svenske ord, og en svenskspråklig motsatt. Dette er en vanlig strategi når norsker og svensker møtes. Jeg har forsket på en gruppe migranter som i stor grad benytter seg av en slik form for mellomting mellom norsk og svensk, nemlig unge svenske migranter i Oslo. I denne artikkelen skal jeg gi noen eksempler på hvordan språkblendingen skjer, og hvordan de unge Oslosvenskene jeg har samtalt med forholder seg til svorsk som fenomen.

Det første tiåret etter millenniumskiftet var ungdomsarbeidsledigheten i Sverige høy, samtidig som man i Norge stadig hadde et sterkt behov for mer arbeidskraft (Tolgensbakk 2015:15). I løpet av ganske kort tid økte dermed svensker i Norge fra å være en ganske ubetydelig minoritet til å være landets nest største innvandrergruppe. Svært mange av disse «nye» migrantene var unge, svært mange av dem bosatte seg i Oslo, og en inngangsport til det norske arbeidsmarkedet var for en stor del serviceyrkene. De unge svenskene er med andre ord synlige – eller i alle fall hørbare (Ibid:76). De siste ti årene har det

blitt mer og mer vanlig å høre svensk tale i den norske hovedstaden. Nordmenn og svensker i Oslo har måttet venne seg til å skulle kommunisere med hverandre i butikker, over bardisker, og på restaurant – i jobb og fritid.

Norsk og svensk er like språk

Nye migrantgrupper bringer alltid med seg noe til vertslandet. I de unge svenske Osломigrantenes tilfelle har den språklige og kulturelle påvirkningen vært mulig å observere på hovedstadens gater. For eksempel har bakeriene i Oslo de siste årene begynt å tilby svenske semlor i tillegg til de mer konservativt norske fastelavensbollene. Slike skilt som dette – med både det norske og det svenske ordet presentert – har dermed blitt vanlige i tida rundt fastelaven (se bild 1). Her signaliserer bruken av både det norske og det svenske ordet at man selger både den svenske og den norske varianten av høytids-bakverket. Ordet semlor er altså her et låneord, og teksten må sies å være en veldig mild variant av svorsk som språkpraksis.

Norsk og svensk er svært like språk. Vi forstår ikke alt hva hverandre sier, men vi forstår svært mye – vi er alle en del av det som gjerne kalles det skandinaviske dialektkontinuumet (Torp 2004:70). Nabo-dialekter er som regel innbyrdes forståelige, mens utkantene av kontinuumet vil ha større vanskeligheter med å forstå hverandre.

Men språkforståelse er også et spørsmål om kontakt og om tilvenning. Ikke

Bild 1.

minst må man ha en vilje til å gjøre seg forstått, og en vilje til å forsøke å forstå (Uhlmann 1994, Madsen 2008). Det viser seg at selv om nesten alle de unge voksne jeg har snakket med opplever at norsk er vanskeligere å forstå enn det de opprinnelig hadde trodd (Tolgensbakk 2015:57ff), har de alle sammen en sterk motivasjon for å lære seg å forstå. De er også taknemlige for å oppleve at de stort sett blir forstått av de norskene de møter. Både arbeidsgivere og kunder er stort sett positivt innstilt til svensk tale. Noe mer overraskende er det at det ser ut til at det til en viss grad gir rom for at de svenske migrantene får lov til å skrive svensk, på sine arbeidsplasser:

Bild 2.

Dette skiltet ble plassert i døra til en kafé i Oslo for et par år siden (se bild 2). Her, mer enn i eksempelet med semlor, ser man hvordan svensk og norsk blandes sammen. Plakaten er skrevet av en svensk innvandrer. Dermed staves ordet godt uten d – det blir gott. I tillegg har plakatskrivervan valgt det svenske ordet er i stedet for det norske ordet dere. Generelt er formuleringen i siste setning uvant for en norsk leser. Hadde plakatskrivervan vært norsk, hadde det nok heller stått ”Velkommen tilbake andre uke i januar”. Slik det står, virker siste setning litt gammeldags eller litt høytidelig. Innslagene av svensk stavning og syntaks gjør ikke plakaten direkte uforståelig for en nordmann – men det gjør teksten litt merkelig.

Snakkes svorsk på Facebook

En del av doktorgradsarbeidet mitt var et feltarbeid på en Facebookgruppe, kalt Svenskar i Oslo (SiO). Denne gruppa har opp gjennom årene blitt sentral som møteplass for deler av det unge migrantmiljøet (Tolgensbakk 2015:144). Her «snakkes» det svorsk:

Heeei, er det noen som kör från Oslo till Strömstad/Göteborg på fredag. Går inga tåg/buss efter klockan 15.00 och vill så otroligt gjarna till Strömstad:) Jag er snill och betalar seff:) Pm ifall du kör:) kram
(Hentet fra SiO juli 2014)

Dette er et ganske typisk innlegg på veggen til Facebookgruppa. Man ser ganske umiddelbart at den som skriver er svensk. Men man ser også ganske umiddelbart at den som skriver sitter ved et norsk PC-tastatur! Her er alle ö byttet ut med ø. Med den svenske bokstaven ä er blir det straks mer komplisert. Her har ä blitt til det norske er, mens gärna har blitt til mellomformen gjarna (der det på norsk ville vært gjerne). Uten at jeg vet stort om forfatteren av den korte teksten, vil jeg likevel gjette på at vedkommende har bodd i Norge en stund. Det mest avslørende er nok bruken av de norske ordene noen og snill.

Alt i alt må man kunne si at teksten er et ganske vellykket stykke svorsk. Skribenten har blitt påvirket av det norske språket (og sine norskspråklige teknologiske hjelpemidler), uten at hen har mistet sitt svenske grunnspråk. Det gjør teksten forståelig både for svenske og norske lesere. Som mye skriftlig kommunikasjon på sosiale medier er teksten muntlig formulert og sannsynligvis raskt skrevet, uten at budskapet, kjernen i kommunikasjonen, forringes. Men hva synes de andre på SiO om denne typen skrift?

Blant de første kommentarene til trådstarteren, var denne:

Skärpning, svorsk är pinsamt!

I tillegg til pinsamt og det norske ordet flaut bruker de unge svenskene ord som fult, og stygt, når de beskriver svorsk. Både på Facebookgruppa og de intervjuene jeg har gjort med unge svensker i Oslo, trekkes det fram som et ideal at man skal snakke «rent» svensk, og aller helst også «rent» norsk. Heldigvis for trådstarteren er det også folk som mener at

självutnämnda språkpoliser är pinsamt....

Men bekymringen for blandingsspråket er like fullt reell, og et tema for mange av dem jeg har snakket med. Mange forteller om frustrasjonene de opplever når de ikke lenger jobber i førstelinje i serviceyrker, men i arbeid der de har mer ansvar for skriftlige oppgaver. Det finnes ikke mange norsk-kurs beregnet spesielt på skandinaver, og

det er ikke alltid lett å finne ut av det norske språket helt på egen hånd.

Idealet er å kunne bytte mellom de to språkene

Idealet i det svenske miljøet jeg har forsket på, er altså å kunne bytte mellom de to språkene. I praksis er det både vanskelig og upraktisk. Om de unge svenskene ikke lærte seg noe norsk i det hele tatt, ville det ha gjort både arbeid og sosiale situasjoner langt vanskeligere. Og når språkene ligger så tett opp til hverandre som det svensk og norsk gjør, er det kan hende nesten uunn-gåelig at man blander dem litt sammen (Tolgensbakk 2015:88).

Flere års samvær med flott svorsktalende ungdom har gitt meg et nytt syn på språkblanding. Både fra et språkpolitisk og et språkpedagogisk synspunkt er jeg tilbøyelig til å tenke at vi heller enn å av-vise eller korrigerer språkblanding som foregår i miljøer der norsk og svensk møtes, kanskje rett og slett bør feire den. Vi er heldige i Norden, over å ha språk som ligger så nær hverandre. Uten dem hadde vi ikke hatt disse fantastiske mulighetene for arbeid, vennskap og studier på tvers av landegrensene. Hvis prisen å betale for dette er litt knot og rot på grensene mellom språkene, så tror jeg det er en pris det er vel verdt å betale.

Ida Tolgensbakk

Ida Tolgensbakk er kulturhistoriker, og arbeider for tiden ved Norsk etnologisk gransking. I 2015 disputerte hun til doktorgrad med avhandlingen *Partysvensker; GO HARD! En narratologisk studie av unge svenske arbeidsmigranter nærver i Oslo*. Den kan leses her: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/43345>.

REFERANSER

Madsen, Cæcilie Helmer. 2008. "Svensk over Sundet." Budstikken nr. 2008 (1):7-10.
Torp, Arne. 2004. "Nordiske språk i fortid og nåtid." I *Nordens språk med røtter og føtter*, redigert av Iben Stampe Sletten, 19-74. København: Nordisk råd.
Uhlmann, Ulla Börestam. 1994. *Skandinavertalere samtaler. Språklige og interaktionelle strategier i samtaler mellom danskar, normän och svenskar*. Institutionen för nordiska språk, Uppsala Universitet, Uppsala.

PRISET SOM SKA LYFTA intresset för nordiska barn- och ungdomsböcker

Det är ovanligt att barn- och ungdomsböcker från våra nordiska grannländer översätts eller ges ut i Sverige. Här tipsar litteraturvetaren Magnus Öhrn om några som är läsvärda.

Sedan 2013 delar Nordiska Rådet ut ett årligen återkommande barn- och ungdomslitteraturpris. En bedömningskommitté, som består av medlemmar från samtliga nordiska länder, nominerar priskandidaterna och utser en vinnare. De nominerade verken kommer från de fem nordiska länderna, samt Åland, Färöarna, Grönland och det samiska språkområdet.

Den övergripande idén med priset är att sätta fokus på det bästa inom nordisk barn- och ungdomslitteratur. För svensk del kan man verkligen säga att denna förhoppning om uppmärksamhet på vad som sker inom området i våra grannländer är befogad. Betraktar man exempelvis Svenska barnboks-institutets statistik över barnboksutgivningen i Sverige år 2014, finner vi att det översätts förhållandevis få nordiska böck-

er. Av det totala antalet översättningar är 7 procent danska, 3 procent norska, medan finska och isländska står för 1 procent vardera (det finns inga noteringar detta år på några översättningar från samiska, färöiska eller grönländska).

Under de tre år som priset funnits har över 40 barn- och ungdomsböcker av genomgående hög kvalitet nominerats. Här önskar jag presentera några av dessa böcker och inriktar urvalet på verk skrivna för äldre barn och ungdomar.

Norska ungdomsböcker

Bland de norska bidragen märks Aina Bassos spännande och otäcka *Inn i elden* (2012). Den utspelar sig under 1600-talets häxprocess, där vi möter två unga kvinnor som på olika sätt dras in i detta dramatiska skeende i vår nordiska historia. Inga H. Sætres serieroman *Fallteknikk* (2011) handlar om Rakel som går sista året på gymnasiet och precis har flyttat hemifrån när hon upptäcker att hon är gravid, en berättelse som skildrar vänskap och ensamhet med humor och sårbarhet. Ung-

Norska Aina Bassos *Inn i elden*

domsromanen *De som ikke finnes* (2014) av Simon Stranger behandlar ett synnerligen aktuellt ämne: plötsligt står den ghananske båtflyktingen Samuel utanför för Emelies fönster i Oslo och hon ställs inför en rad moraliska spörsmål.

Danska Mette Hegnhøjs *Ella er mit navn vil du købe det?* (2014) är en experimentell och poetisk form av bok, bestående av ett maskinskrivet manus som ligger i en papplåda ihop med små pappersrundlar. Ella, som skrivit manuset, förklarar att det är poetsnö tillverkad med ett hålslag och de tusentals böcker som omger henne i antikvariatet där hon bor. *Ud med Knud* (2014) av Jesper Wung-Sung är en existentiell och rolig bok för mellanåldern om William som har cancer, och som låter sjukdomen bli till en hemlig vän/fiende: den minst sagt besvärlige Knud.

Island och Färöarna

Den isländska författaren Andri Snær Magnasons *Tímakistan* (2013) berättar sin historia via två tidsplan: dels i ett genomkommersialiserat samhälle i framtiden där man kan stoppa sitt eget åldrande med hjälp av tidskistor och dels i den sagoaktiga forntid då kistan uppfanns. Denna fascinerande och samhällskritiska fantasyberättelse väntar ännu på att bli översatt. *Maðurinn sem bataði börn* (2014) av Þórarinn Leifsson har däremot blivit översatt till danska under titeln *Manden der badade børn* (2015). Det är en frustande och udda deckarhistoria som utspelar sig i Reykjaviks undre värld och hos en spansk immigrationsfamilj. Det är någon som mördar pojkar och 12-åriga Sylvek tar upp jakten på mördaren.

Även den färöiske författaren Marjun Syderbo Kjelnæs ungdomsroman *Skriva í sandin* (2010) är översatt till danska, *Skriv i sandet* (2012). Romanens tio kapitler handlar om fem unga kvinnor och fem ynglingar i åldrarna 16 till 18 år, vars liv griper in i varandra under loppet av en vecka. Det är

en inklämmande gestaltning av unga i Torshamn, om krocken mellan globalt ungdomsliv och de ramar som den inhemska geografien och kulturen sätter.

Måret Anne Saras samiska ungdomsroman *Ilmmiid gaskkas* (2013), vilket kan översättas med "Mellan världarna", är en fantasyberättelse om två syskon som försvinner in i en parallell värld. Medan deras släktingar för en kamp mot miljöförstöring och annat som hotar samernas livsbetingelser i den vanliga världen, för syskonen en kamp mot olika naturväsen i den parallella. Saras bok är tyvärr ännu inte översatt till något annat nordiskt språk.

När det gäller de finländska bidragen kan man konstatera att Seita Vuorelas och Jani Ikonens ungdomsroman *Karikko* (2012), som vann priset 2013, ännu inte är översatt till svenska, men väl till danska med titeln *Grundstødt* (2015). Och man kan i samma andetag notera hur svårt det är för de böcker som ges ut på svenska i Finland att hitta läsare i Sverige. Jag vill därför avslutningsvis puffa för finlandssvenska Maria Turtshchaninoffs *Maresi. Krönikor från Röda klostret* (2014).

Man kan läsa mer om priset på nrblitt.is

Magnus Öhrn

Magnus Öhrn är docent i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet och medlem i bedömningskommittén för Nordiska Rådets årliga pris för barn- och ungdomslitteratur.

Maria Turtshchaninoffs *Maresi. Krönikor från Röda klostret, De som ikke finnes* av Simon Stranger och serieromanen *Fallteknikk* av Inga H. Sætres.

Skilda sätt att legitimera undervisning i litteratur

En analys av fem läromedel i litteratur för gymnasiet visar på grundläggande skillnader. Medan ett par är kronologiskt uppbyggda och fokuserar på kulturhistoriska aspekter, är andra tematiskt upplagda och inriktade på existentiella diskussioner.

AVHANDLING

Titel: *Litteraturstudiets legitimeringar. Analys av skrift och bild i fem läromedel i litteratur för gymnasieskola.*

Av: Christoffer Dahl
Disputation: 2015-10-30
Högskola: Göteborgs universitet

En gång i tiden, säg den dryga första halvan av 1900-talet, var det enkelt att uttala sig om läromedlen i gymnasiet litteraturundervisning. De var få och avlöste varandra efter att ha fått ensamt härska i riket under tre till fyra decennier. Där fanns en kung Warburg, en kung Mjöberg och en kung Alving. Efter det nya gymnasiet på 1960-talet blev bilden möjligen något oklar, men en kung Brodow tilläts ändå härska under 1970-talet och en bit in på 1980-talet.

Denna tydliga successionslinje, i kombination med detaljerade styrdokument om litteraturundervisningens utformning, har gjort att forskare, som jag själv, tämligen bekvämt har kunnat uttala sig om gymnasiet litteraturundervisning under den här tiden. Säg den frid som varar. Från och med 1990-talets kommunalisering, som indirekt kan sägas vara orsaken till att Statens institut för läromedelsgranskning blev överflödigt, och med styrdokument som begränsar sig till att formulera mål och betygskriterier, lämnades ansvaret för att formulera innehållet i och utformningen av undervisningen över till utförarna, det vill säga kommuner, skolförvaltningar och lärare. Dessa har dock inte möjlighet att styra över produktionen av läromedel, vilka nu produceras helt på kommersiella grunder och tycks vara en lukrativ och angelägen marknad för förlagen. De fem största läromedelsförlagen har ett 40-tal basläromedel till försäljning och de betraktar upplagesiffrorna som affärshemligheter. Den tidigare monologiska läromedelssituationen är numera polyfon och i riket regerar inte en kung utan en uppsjö av småfurstar och deras vasaller huller om buller.

UPPGIFTEN OM ANTALET nu aktuella basläromedel inom gymnasiet litteraturundervisning har jag hämtat från Christoffer Dahls doktorsavhandling *Litteraturstudiets legitimeringar. Analys av skrift och*

bild i fem läromedel i litteratur för gymnasieskola (Göteborgs universitet, 2015). Dahls avhandling utgör ett försök att i den nutida malströmmen av mediala uttryck, även på läromedlens område, undersöka hur litteraturstudiet legitimeras. Detta anser han är viktigt i en tid då litteraturstudiets plats inte är självklar i dagens skola. De läromedel (=lärobok och textantologier) som undersöks är *Svenska i tiden* (2003), *Om tidevarv* (2004), *Brus* (2006-2007), *Känslan för ord* (2007-2009) och *Svenska timmar* (2012).

Syftet med Dahls studie är således att kartlägga vilka legitimeringar av litteraturstudiet som dominerar i de fem läromedlen men också hur dessa realiserar i skrift och bild. Han ägnar sig därför inte enbart åt att söka efter verbalt manifesterade legitimeringar utan ser till läromedlens multimodala uppbyggnad och hur denna medverkar till att understryka och orkestrera legitimeringen.

MED DENNA UTGÅNGSPUNKT blir läromedlet en sammansatt text som rymmer olika deltexter. Dessa har olika funktioner och korresponderar med varandra. Läromedlens uppläggnings vad gäller sidornas utformning samt deltexternas och illustrationernas innehåll, placering och storlek blir därmed också något som analyseras. Det analytiska perspektivet bygger Dahl genom användning av ett flertal relevanta teoretiker och teoribildningar. De viktigaste är Theo van Leeuwen, från vem han hämtar sin syn på legitimering, och M.A.K. Halliday, som lägger grunden för Dahls sociosemiotiska perspektiv, vilket innebär att texters, i detta sammanhang både text och bild, betydelser anses formas i samspel med sociala och kulturella kontexter.

Den empiriska undersökningen disponeras i fyra kapitel som koncentrerar sig på olika aspekter av läromedlen. Det första av dessa ägnas läromedlens paratexter, som är Gérard Genettes begrepp för de

Dahls analyser kommer att bli mönsterbildande och inspirera till nya undersökningar.

texter som omgärdar själva huvudtexten, till exempel förord, omslag med bilder och titel samt baksidestext. Paratexterna fungerar som den ”vestibul” genom vilken läsaren går in i för att komma till huvudtexten. Paratexterna kan sägas fungera som läsanvisningar. De följande kapitlen behandlar i tur och ordning samspelet mellan text och bild, med vilken röst författarskapen beskrivs och legitimeras samt litteratururval och tal om genre. Avhandlingen avslutas med ett frikostigt diskussionsavsnitt.

DET RESULTAT SOM FRAMSTÅR som tydligast är de skillnader som föreligger mellan de kronologiska och tematiska läromedlen vad gäller andra faktorer än den rent uppenbara skillnaden i dispositionsprinciper. De kronologiska läromedlen legitimerar i högre grad den kulturhistoriska aspekten, även i sättet att använda bilder. De hänvisar oftare till litteraturvetenskapliga experter och ligger närmare en traditionell och nationell författarkanon. Hänvisning och användning av litteraturvetenskapliga epok- och genrebegrepp är också mer frekvent förekommande. De tematiska läromedlen legitimerar litteraturstudiet i mer allmänt existentiella kategorier. Elevens nutid är viktigare än texternas historiska kontext. De bilder som förekommer har en svag koppling till de historiska verken och deras tid utan kopplas istället till allmänna teman i nutid. I dessa skillnader ser Dahl en parallell till skillnaderna mellan de av Lars-Göran Malmgren myntade svenskämneskonceptionerna: svenska som ett kulturhistoriskt respektive erfarenhetspedagogiskt ämne. Det tycks således som val av läromedel är en viktig ramfaktor för undervisningen och dess genomförande.

Förutom att visa på betydelsefulla skillnader vad gäller legitimering mellan olika läromedel, är styrkan med Christoffer Dahls avhandling dess konkret

genomförda metodutveckling. Mig veterligen har ingen tidigare, åtminstone inte inom svenskämnets didaktik, på detta konsekventa och övertygande sätt fört samman och innovativt utnyttjat teorierna på området på ett såpass stort material. Dahls analyser kommer att bli mönsterbildande och inspirera till nya undersökningar. Varför inte på läromedel i andra medier än den tryckta boken?

Bengt-Göran Martinsson

Bengt-Göran Martinsson är professor i pedagogiskt arbete vid Linköpings universitet.

GRAMMATIKLEKTIONER som skapar mening och utvecklar elevers skrivande

Grammatik kan sättas in i ett meningsfullt sammanhang. Om eleverna lär sig hur grammatik används för att skapa effekter i texter kan de utnyttja den kunskapen till att utveckla sina egna texter.

Jag har ofta stött på ett motstånd gentemot grammatiken i skolan. Rösterna har kommit från såväl verksamma lärare som elever, och har exempelvis handlat om att det är svårt att lära ut eller ta till sig grammatik och att det är svårt att förstå syftet med grammatik. Det kan bero på att skolgrammatik många gånger handlat om, enligt mina erfarenheter, att memorera ordklasser, satsdelar, fraser och sats. Grammatiklektionerna har i flertalet fall resulterat i att eleverna har fått lära sig grammatik utan dess sammanhang och utan att koppla grammatiken till något så att de kan förstå varför, och till vad, de ska använda den till.

Rolig och meningsfull grammatik

Min strävan i arbetet med grammatik är att det ska vara roligt och att det ska kännas meningsfullt att lära ut grammatik. Målet är att eleverna ska förstå varför det är bra att lära sig grammatik och hur de kan tillämpa den förvärvade kunskapen för att utveckla sitt skrivande. På skolan där jag gjorde min praktik arbetade ett par svensklärare med grammatik som påminde om mitt sätt att tänka kring grammatik och undervisning. Jag utformade grammatiklektioner utifrån deras tankar och idéer och fram växte ett grammatikmoment.

Jag har försökt att sätta skolgrammatiken i ett meningsfullt sammanhang där det handlar om mer än att memorera grammatiska termer. Jag har gjort

Jag har ofta stött på ett motstånd mot grammatik.

det genom att först lära ut om huvudsatser, fraser och fundament för att sedan låta eleverna undersöka, och ibland har jag även påvisat, vilka effekter som fördelningen mellan exempelvis huvudsatser och bisatser eller olika typer av fraser har i en särskild text. Eleverna får därmed den kunskap i grammatik som är i enlighet med kunskapskraven. De får även lära sig se vad det är i en text som gör den varierad/ovarierad, lätt- eller svårläst, tung eller lätt, har flyt och rytm eller hur preciserad texten är och hur de därmed kan utveckla sina egna texter.

Grammatik påverkar våra texter

I bedömningsanvisningarna till nationella proven i svenska 3 ges olika exempel på vad som lyfter en text och gör den mer varierad, och det är dessa anvisningar jag har utgått ifrån när jag utarbetade grammatiklektionerna. Det står att en rik och varierad meningsbyggnad lyfter en text och att man kan se vad det är som gör en text mer eller mindre varierad genom att titta på fördelningen av huvudsatser och bisatser. En varierad text kan även kännas igen genom fundamenten. Om fundamenten är av varierad längd och utgörs av olika satsdelar så blir känslan vid läsningen att texten har flyt och rytm. Användningen av fundamenten kan även påverka hur tung eller lätt en text upplevs. Om fundamenten är långa kan texten upplevas som tyngre än om fundamenten är korta.

En texts precision och upplevelsen av att den är lätt- eller svårläst kan, enligt bedömningsanvisningarna, även härledas till textens ordval och därför kan man även undersöka nominalfrasers huvudord, det vill säga vilka substantiv som används och hur precisa och varierade de är. Även användningen

De förstod varför de skulle lära sig grammatik och vad de skulle använda kunskapen till.

av verbfraser och adverbialfraser kan påverka textens fyllighet och precision.

Olika moment i undervisningen

Grammatiklektionerna har delats in i olika moment. Först har eleverna fått lära sig grundläggande kunskaper om relevanta ordklasser, huvudsatser, bisatser, fraser och fundament. De första lektionerna har handlat om att lära ut själva grammatiken. I de klasser som jag har arbetat med detta lektionsupplägg, har jag inlett med en klassdiskussion om varför man ska läsa grammatik och vilka tankar eleverna har om grammatik. Sedan har jag gått igenom momentets upplägg och varför det är bra att läsa grammatik. I detta sammanhang har jag försökt förklara för eleverna att kunskapen om och användningen av grammatik kan påverka de kommande texter som de ska skriva. Jag har sedan gått in mer i detalj på vilket sätt som kunskapen om grammatik kan påverka elevernas texter. Exempelvis har jag nämnt att en någorlunda jämn fördelning av huvudsatser och bisatser eller en varierad användning av olika bisatstyper gör en text mer varierad. De gånger som jag har arbetat med grammatik på ovannämnda sätt har jag bara haft en kort genomgång av de relevanta ordklasser som eleverna behövde känna till. De har sedan fått i läxa att läsa på om substantiv, adjektiv, verb, adverb och pronomen. Anledningen till varför jag valde att inte ha någon längre genomgång

av ordklasser var för att jag bedömde det som att eleverna var insatta i den delen av grammatiken, samt att jag hade gjort klart för eleverna att de inte behövde kunna den delen utantill. Framförallt så ville jag ge så mycket tid som möjligt till den delen av grammatiken som, enligt min mening, är lite svårare.

Under cirka fem lektioner gick jag igenom huvudsatser, bisatser, fraser och fundament, i den ordning som nämns här. Under tidens gång märkte jag att det för elevernas kunskapsinhämtning var viktigt att de fick träna själva och med autentiska texter. Det räckte således inte med att de exempelvis fick ett papper med satser som de skulle markera de satser som var huvudsatser och de som var bisatser. Därför skrev jag egna texter som innehöll det som eleverna skulle leta efter och plocka ut. I de fall då eleverna tränade på att ta ut bisatser så hade jag exempelvis skrivit en text som innehöll både huvudsatser och bisatser men även olika typer av bisatser som relativa, adverbiala eller konditionala bisatser. Eller, i de fall då de skulle träna på att plocka ut fundament så skrev jag exempelvis en text som innehöll både korta och långa fundament. Under dessa lektioner var det fokus på att eleverna skulle träna på att se olika grammatiska element i autentiska texter samt att särskilja ett element från ett annat. Det blev tydligt att eleverna behövde träna på, att i autentiska texter, se och urskilja de olika grammatiska ele-

menten. Den här biten var väldigt viktig för eleverna och deras förståelse för grammatiken, och här tror jag att det är bra att man som lärare ger eleverna gott om tid.

Undersöka olika texter

När de kunde särskilja en huvudsats från en bisats, plocka ut olika fraser (nominalfraser, verbfraser och adverbialfraser) ur en text och se när det finita verbet kommer i olika satser gick jag vidare till nästa moment. Då har vi undersökt vilka effekter användningen, variationen och fördelningen mellan de olika grammatiska elementen får i en text.

Momentet handlade om att låta eleverna koppla ihop kunskapen om grammatiken med användningen av den och se hur det påverkar texter. Här lät jag eleverna själva få undersöka olika texter och sedan diskuterade vi i storklass. Här behövde jag som lärare tänka till lite. Vad var det jag ville att eleverna skulle se genom texterna, vilka texter kunde hjälpa eleverna bäst att se olika effekter av grammatikanvändning och var skulle jag hitta dessa texter? Här kan man säkert göra på en mängd olika sätt.

När jag ville visa på vilken effekt som användningen av enbart huvudsatser fick i en text så använde jag ett textutdrag ur *Pojken och tigern* skriven av Lars Westman. Vill man hitta andra texter som inte innehåller så många bisatser så är sagor ofta bra exempel. Jag började med att dela ut textutdraget och bad eleverna läsa texten

samt att fundera över om de tyckte att användningen av endast huvudsatser påverkade texten effektmässigt och i så fall på vilket sätt. Sedan diskuterade vi och delade med oss av våra tankar i storklass. Samma lektion delade jag sedan ut en ny text där fördelningen mellan huvudsatser och bisatser var jämnare och så fick eleverna berätta hur de uppfattade att det påverkade texten effektmässigt. Den andra texten var ett utdrag ur boken *Häxor*na skriven Roald Dahl och denna text använde jag även när eleverna skulle undersöka vilka effekter som användningen av olika bisatstyper får i en text.

Reflektera över egna texter

Andra gånger berättade jag vilka effekter som användningen av olika grammatiska element fick i texten. När jag ville att eleverna skulle förstå och se hur användningen av fundament påverkar texter så förstörde jag exempelvis upp en text som hade flest korta fundament och en text som hade flest långa fundament och jämförde dem med en text där fördelningen av fundament var varierad. Exempel på texter där fundamenten ofta är korta är elevtexter eller sagor och exempel på texter där fundamenten oftare är långa är byråkratiska eller akademiska texter. I första fallet använde jag mig av en elevtext och i andra fallet använde jag en egenskriven text från universitetstiden. Det viktigaste med texterna och syftet med övningen är att effekterna av den grammatiska användningen som man vill påvisa framgår tydligt i texten så att eleverna själva kan uppfatta effekterna. Jag upplevde att det blev som bäst när eleverna själva fick undersöka texterna och försöka se och förstå vilka effekter som användningen av de olika grammatiska elementen hade för texterna.

Grammatikmomentet avslutades sedan med att eleverna fick reflektera över en egenskriven text. Här kan man med fördel använda texter av eleverna som man vill att de ska reflektera lite extra över och fortsätta arbeta med. Jag använde de texter som eleverna hade skrivit från det föregående momentet, vilket i ena fallet var romananalyser och i andra fallet debattartiklar. Uppgiften gick ut på att eleverna fick fundera över hur fördelningen mellan huvudsatser och bisatser såg ut. De fick undersöka hur fraserna i den egna texten såg ut och vilka fundament de använde. Sedan fick de själ-

va granska texten och skriva vilka effekter som användningen av de olika grammatiska elementen hade för just deras text och vilka slutsatser de kunde dra av detta. På så vis har de fått tillämpa den kunskap de förvärvat under de första lektionerna och satt den kunskapen i ett relevant sammanhang. Eleverna har således utvecklat ett metaspråk som resulterat i att de kan samtala i grammatiska termer om texter och de har lärt sig att undersöka texter och se vad det är som gör att en text upplevs på ett särskilt sätt. Min tanke är att eleverna, när de skrivit provet, får använda sina egna kommentarer om den egenskrivna texten och korrigera den som ett steg i formativ bedömning.

Grammatikens positiva effekter

När jag gick igenom elevernas granskningar blev det tydligt att eleverna å ena sidan hade lärt sig att förstå svenska språkets uppbyggnad och hur fraser och satser samspelar i grammatiken. Å andra sidan hade de även lärt sig att använda dessa kunskaper, sätta grammatiken i ett meningsfullt sammanhang, och de hade medvetandegjort hur användningen av grammatiken påverkade deras texter. Och därmed hade grammatiklektionerna även möjliggjort att eleverna kunde utveckla sina egna texter.

När jag pratade med eleverna efteråt så var deras samlade intryck att grammatiklektionerna hade blivit mer meningsfulla. De uttryckte att de förstod varför de skulle lära sig grammatik och framförallt vad de skulle använda kunskapen till. De uttryckte även att det var roligt att undersöka sina egna texter och förstå vad det var som gjorde att den egna texten upplevdes på ett visst sätt och hur de skulle göra för att påverka texten så att den blev bättre. Mitt intryck efter att ha bedrivit detta grammatikmoment var att jag tyckte att det var mycket roligare och framförallt mer meningsfullt att prata om grammatik. Grammatiken fick ett syfte som den inte hade haft när jag gick på gymnasiet.

Jag har haft grammatikmomentet i två olika klasser på gymnasiet, båda från årskurs två. Jag hade en estet-tvåa och en natur-tvåa. Jag har inte haft möjligheten att undervisa i grammatik i en etta men jag ser med fördel att man som lärare i svenska börjar redan då. Jag tror att ju tidigare man börjar jobba med grammatik på ett me-

ningsfullt sätt desto mer kommer eleverna att utveckla sitt skrivande och sitt grammatiska metaspråk.

Lika viktigt som att lära sig om ordklasser, fraser, satser och andra grammatiska aspekter är det, enligt min mening, att förstå hur man kan använda den förvärvade kunskapen, sätta den i ett sammanhang och tillämpa den för att utveckla det egna skrivandet. När eleverna fått träna på de grammatiska begreppen och fått lära sig se hur användningen av dessa påverkar våra texter är tanken att eleverna själva ska kunna rätta varandras texter. Det borde med detta lektionsupplägg även bli lättare att arbeta formativt med elevers skrivutveckling.

Kersti Wrangsjö

Kersti Wrangsjö är lärare på Kulturama gymnasium i Stockholm.

Lär känna din rädsla

Huvudpersonen går långsamt ner för den mörka trappan – och jag vet att ondskan lurar där nere i källaren.

Lena Ollmark

Född: 1968.

Bor: Södermalm i Stockholm.

Yrke: Författare, manusförfattare och journalist.

Böcker: Skriver främst skräck och spökhistorier. Den första delen i trilogin *Firnbornen*, *Inmurade*, blev 2015 nominerad till Barnens romanpris. Del II, *Brännmärkta*, släpptes hösten 2015. Nu skriver hon på del III *Frostbitna*.

Manusförfattare: Har arbetat med filmerna om paret Sandbergs *Lilla Spöket Laban* och Sven Nordqvists *Nasse*.

Journalist: Skriver om psykologi.

MITT HJÄRTA BÖRJAR SLÅ fortare och jag andas snabbare. Adrenalinet rusar. Jag sitter på helspänn. Jag är rädd, trots att jag sitter tryggt i en soffa hemma i min lägenhet. Det är så spökhistorier och skräck påverkar oss. De får det att hisna i magen och susa i öronen. Det är lite som att åka bergochdalbana, fast inne i huvudet. Och det är bland det bästa jag – och många mellanstadieelever med mig – vet.

Skräck kan vara väldigt underhållande. Men rädslan har också en baksida. Den förvandlar oss ofta till idioter. Rädslan är en urgammal känsla som var livsnödvändig för en grottmänniska men som fungerar sämre i en värld där hoten är arbetslöshet, klimatförändringar och misstänkta födelsemärken.

När vi blir rädda och stressade är det de äldsta delarna av vår hjärna, den så kallade reptilhjärnan, som tar över. Den är något begränsad när det gäller problemlösning. Anfall, flykt eller att spela död är vad den erbjuder – reaktioner som fungerar väldigt dåligt på de hot och problem vi står inför i dagens samhälle. Miljöförstöring, brev från kronofogden och höga kolesterolvärden kan man varken ge på käften eller springa ifrån.

MEN STORA DELAR av vårt samhälle genomsyras idag av budskap som spelar på vår rädsla. Förtag, politiker och medier vädjar alla till vår skräck och oro. De använder helt enkelt mer eller mindre skrämmande budskap för att väcka vår uppmärksamhet och påverka oss att ta olika beslut – att konsumera, tycka och lyssna. Och när det gäller faror och rädslor är vi lätta att lura. Signalerar någon om en eventuell fara spetsar vi genast öronen. Trots att så många vuxna människor säger att de helst undviker allt vad skräck och spökhistorier heter tycks de samtidigt, mer eller mindre medvetet, älska att vara stressade och rädda. Det spelar ingen roll om farorna är realistiska eller inte.

Resultatet blir att vi ofta tar mängder av ogenomtänkta beslut och baserar många av våra åsikter på just rädsla. Spelar man filmmusiken till Hajen på ett badhus kommer många människor att lämna poolen.

Jag talar mig inte varm för spökhistorier och skräck för att jag anser att vi alla bör vara räddare, snarare tvärt om. Jag tycker att vi alla borde tänka mer på våra rädslor, prata om dem och bli medvetna om dem och hur de påverkar oss i vår vardag. En väg dit kan vara att lära känna sin rädsla genom att uppleva den i fiktiva situationer – genom berättelser och historier som inte är kopplade till vår egen verklighet.

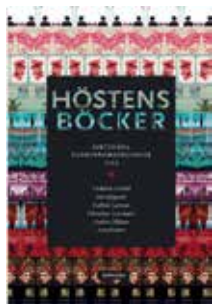
ATT VÅGA KÄNNA på sin rädsla via fiktionen kan kanske få oss att förstå och minnas hur den känns. I förlängningen kanske vi också kan lära oss att stanna upp när den drabbar oss. Är rädslan rationell? Finns här verkligen ett hot? Vad har vi egentligen för fakta och information i frågan? Ta ett djupt andetag och tänk efter. Vad baserar jag mina handlingar och beslut på?

Rädslan är viktig. Den kan rädda livet på oss. Känslan av skräck är en del av att vara människa. Och känslor är bra – men jag vill gärna slå ett slag för vår möjlighet att tänka efter och finjustera våra reaktioner, åsikter och handlingar.

Jag får ofta frågan varför mellanstadieeleverna tycker så mycket om skräck och spökhistorier. Det har säker flera förklaringar, men en av dem är att mellanstadieeleverna faktiskt är smartare än många av oss vuxna. De har fattat något som vi kanske har glömt. För dem är rädslan ett rus, en upplevelse som får dem att känna att de lever. Till skillnad från många vuxna har de ännu inte hunnit bli rädda för rädslan.

Rädslan i sig är faktiskt inget att vara rädd för. Den är bara en känsla – en känsla som oftast går över bara vi kommer ihåg att tänka.

Boklistan

Torbjörn Forslid, Jon Helgason, Lisbeth Larsson, Christian Lenemark, Anders Ohlsson & Ann Steiner
Höstens böcker. Litterära värdeförhandlingar 2013 Makadam förlag 2015

Kan man tävla i litteratur? Visst kan man det. Det framgår inte minst av de många litterära priser som delas ut i Sverige varje år, från olika debutantpriser till Augustpriset och Nobelpriset. Frågan är dock vad det är som värderas och bedöms i dessa pris-sammanhang.

I *Höstens böcker. Litterära värdeförhandlingar 2013* tar författarna ett helhetsgrepp om den ständigt aktuella men också komplicerade frågan om litterärt värde. Alla som sysslar med litteratur måste förhålla sig till värdefrågan: författare och läsare, kritiker och förläggare.

I *Höstens böcker*, som har skrivits gemensamt av sex litteraturforskare, följer författarna den faktiska värdeförhandling kring tjuugo romaner som utkom hösten 2013, bland annat Lena Anderssons *Egenmäktigt förfarande*, Gabriella Håkanssons *Aldermanns arvinge* och Leif G.W. Perssons *Den*

sanna historien om Pinocchio's näsa. Utgångspunkten i boken är att litterärt värde görs. Det förhandlas fram i olika rum och medier av olika aktörer utifrån deras skiftande intressen och positioner.

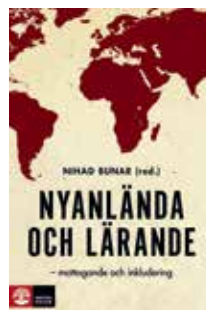

Stefan Estby (red)
En lektion för livet
En bok för alla 2015

Läraryrket och skolan syns ofta på den politiska agendan och i debatten – för det mesta utan att lärarna själva kan eller får göra sig hörda. Det finns knappast något annat yrke där utövarna i så hög grad får finna sig i att andra talar över deras huvuden och är experter utan att någonsin ha arbetat med undervisning.

I denna bok skriver lärarna själva om sitt arbete ur olika vinklar, om lektioner, elever och anställningsvillkor.

Det handlar om relationen mellan elever och lärare. Om lärare som förmedlare av kunskap, bildning och självförtroende, och elever som mentalt växande människor med förväntningar och hopp om en bra framtid.

Nihad Bunar (red)
Nyanlända och lärande
Natur och Kultur 2015

Den här boken ger dig som arbetar med nyanlända elever verktyg att stödja och utveckla varje individ. Nyanlända och lärande är en forskningsbaserad antologi om nyanlända elevers mottagande och inkludering i det svenska skolsystemet. Antologin tar ett empiriskt och analytiskt helhetsgrepp om vilka sociokulturellt stödjande strukturer, organisatoriska modeller och pedagogiska praktiker som ger dessa elever bäst möjligheter till:

- Fortsatt kunskapsutveckling.
- En god språkutveckling.
- Skolframgång genom användning av både modersmål och svenska som andraspråk.
- Identitetsutveckling.
- Inkludering i skolans och samhällets sociala relationer.

Ämnets samhällsrelevans diskuteras i relation till migration, det mångkulturella samhällets framväxt och skolutveckling.

Ola Henricsson och Michael Lundgren
Muntligt berättande i flerspråkiga klassrum
Studentlitteratur 2016

Elever och lärare kan ha olika språk och skiftande kulturell bakgrund men glädjen i berättandet förenar, och mötet som det muntliga berättandet kan skapa är unikt. Det är inte skenet från den karismatiska berättaren utan snarare närvaron av den berättande läraren som bäst beskriver berättande i didaktiska sammanhang.

Författarna beskriver hur lärare och elever kan använda det muntliga berättandet i syfte att utveckla språkliga färdigheter, reflektera över händelser, skapa mening och förståelse av ämnesundervisningen samt väcka nyfikenhet och intresse. De resonerar även kring berättandets och berättelsers hälso-befrämjande och identitetsstärkande potential. Genom en mängd förslag på lekar, övningar och berättelser att starta med visar författarna hur lärare och elever kan utveckla och öva upp sin förmåga att berätta.

Bo Hejlskov Elvén
Barn som bråkar
Natur och Kultur 2015

Barn som bråkar, skriker och inte gör som de vuxna säger är svåra att hantera. Eftersom upprörda känslor smittar av sig, är risken stor att du själv snart är lika arg som ditt barn.

I den här boken tar författarna avstamp i elva vardagliga familjesituationer och visar på praktiska handlingsalternativ att använda sig av när en konflikt seglar upp. Metoden som används utgår från ett nytänkande förhållningssätt som kallas lågaffektiva bemötande.

Ta reda på vem som egentligen har problemet, justera förväntningarna på vad barnet klarar av och öva på att hålla dig lugn, är några av råden i denna konkreta bok.

Årsskriften fyller en lucka inom bedömning

Bedömning är en stor del av en lärares vardag. Nästan dagligen funderar jag över frågor som: Hur ska jag bedöma? När ska jag bedöma? Vad ska jag bedöma? Jag funderar också över kopplingen mellan bedömning och betyg. Det räcker dock inte med det. Med kollegor för jag intressanta diskussioner om formativ och summativ bedömning och hur man ska förhålla sig till de två. Jag vet att jag inte är ensam om att lägga mycket tid på att fundera på det här med bedömning. Spännande är därför att Svenskläraryrkesförbundet's årsskrift för 2014 *Bedömning i svenskämnet. Årskurs 7-9* lyfter just bedömning. I fokus är bedömning i svenskämnet och färdigheterna skrivande och läsande.

Årsskriften är uppbyggd av två delar och i var del inryms flera olika kapitel. Första delen skapar en teoretisk utgångspunkt för bedömning av läsande och skrivande. Andra delen diskuterar bedömning i praktiken och här lyfts autentiska klassrumssituationer in. I den andra delen finns också ett avslutande kapitel, där validitet utifrån Kanes argumentbaserade modell presenteras. De olika delarna kompletterar varandra även om jag tycker att kapitlet med Kanes modell blir något för avlägset i förhållande till bokens fokus, svenskämnet. Något avlägset känns också kapitlet som rör elevtexter i biologi, kanske för att de andra kapitlen så fint cirkulerar kring svenskämnet i sig. Samtidigt vet vi att det förespråkas en undervisning som är språkutvecklande och det oavsett ämne. Utgår man från ett vidgat synsätt blir det inte konstigt att också ett kapitel behandlar elevtexter i biologi.

SVENSKLÄRARFÖRENINGENS årsskrift för 2014 fyller på många sätt en lucka inom området bedömning och betyg. Det finns mycket skrivet om det men inte speciellt mycket om svenskämnet och de två färdigheterna läsning och skrivning. Jag tänker att den, även om den huvudsakliga målgruppen är

Gustaf Skar och Michael Tengberg (red)
Bedömning i svenskämnet
Bedömning av läsande och skrivande i skolåren 7-9
Natur & Kultur 2015

svensklärare åk 7-9, kan läsas av alla som undervisar i svenska. Många av diskussionerna som förs gäller för ämnet i stort och är allmängiltiga. Gudrun Erickson lyfter i första kapitlet fram de grundläggande didaktiska frågorna och Michael Tengberg diskuterar i fjärde kapitlet begreppet läsförståelse. Han sätter det samman med PISA:s ramverk där elevernas läsförståelse bedöms utifrån tre komponenter: text, läsprocess och lässammanhang. I bokens andra del får man följa med in i klassrum där eleverna läser romaner och noveller. Eva Nilson beskriver hur man kan arbeta med dialogisk och processororienterad återkoppling vid skrivande av litterär analys och Susanne Staf hur man med hjälp av återkoppling i helklass kan utveckla elevernas skriv- och analysförmågor. Efter läsning av Nilsons och Stafs kapitel får man med sig konkreta

lektionsupplägg för den egna undervisningen. Det uppskattas.

ÅRSSKRIFTEN ÄR till stora delar välskriven och lättillgänglig. Ibland tas dock vissa saker för givna. Jag tänker exempelvis på ett avsnitt där det beskrivs att det finns fem nyckelstrategier i formativ bedömning. Endast en av dem nämns. Jag är inte så säker på att alla läsare kan strategierna på sina fem fingrar. I ett annat kapitel lyfts ett alternativ till den formativa bedömningen fram, dynamisk bedömning, utan att den sedan preciseras mer ingående. Det är synd, då det är en bedömningsform som vi inte så ofta lyfter fram i våra diskussioner. Årsskriften ger mersmak och jag ser med spänning fram emot nästa.

Jenny Edvardsson

Jenny Edvardsson är lärare i svenska och historia på Wendesgymnasiet i Kristianstad.

VIKINGAVÅLD OCH kärlek i nya ungdomsromaner

Det vi kan om vikingatiden har vi mest lärt oss via kusliga berättelser. För vår nordiska vikingatid var – hu! – en grym tid. *Trägudars land* av Jan Fridegård. Första delen i Sven Wernströms marxistiska svit *Trälarna*. Eller kanske Mats Wahls våldsamma ungdomsroman *Hat*. Sådana böcker har många historielystna ungdomar läst och de har ryst och kanske också sett inre bilder av skepp, strider, valkyrior, hästar, svärd, disablot och trälrar.

Nu längtar jag och andra vikinganördrar efter att läsa *Resan till Ribe* och *Stavbärrerskan* som blir del två och tre i Elisabeth Östnäs trilogi – efter den spännande och detaljrika första delen som heter *Sagan Om Turid: Kungadottern* (Berghs).

Enda dottern till den gamle vikingakungen Ulv är (när vi lär känna henne) den nioåriga Turid. Men den höga titeln ger flickan ingen glädje. Hennes en gång så förmögne far har förlorat alla sina plundra-de skatter och därmed också all makt i byn.

Kungen vill att Turid ska gifta sig snarast med den pojke som hon varit trolovad med sedan treårsåldern och av sin stränga styvmor – som hon hatar – uppfostras Turid till att bli den nya völvan. Turids riktiga mor, som dog när Turid föddes, var same och av henne har dottern fått nåjdförmågor i arv.

MEN TURIDS EGNA drömmar handlar inte om att vare sig spä och offra till gudarna eller att vara nåjd. Nej, hon vill lära sig läsa, skriva runor och de romerska bokstäverna och hon vill resa ut i världen på vikingafärd. Minst av allt vill hon bli bortgift och föda söner.

Med sin nya hustru har kungen också sonen Njord som är svag och klen. Den tuffare Turid vill skydda sin bror när män i båtar med röda segel, röda som blod, in-

vaderar byn för att slåss, tända eld och plundra byn på guld, kvinnor och barn. Just så dramatiskt inleds *Sagan Om Turid: Kungadottern* och berättelsen är sedan fängslande rakt igenom.

En liten varning dock. Trots att Turid ser barnslig ut på omslagsillustrationen är den här tidsrealistiskt grymma berättelsen INTE en bok för de mellanstadiebarn som läser om vikingatiden (men gärna för deras lärare). Trilogin om Turid är istället magnifik historisk Young Adult. Med feministisk touch!

ÄR DEN MÅNGSIDIGA författaren Sara Lövestams första ungdomsroman *Som eld* (Lilla Piratförlaget) en “komma-ut-bok”? Författaren (känd bland annat för sin bok om kärleken till grammatiken) har själv svarat på den frågan:

– Vi kan inte komma ifrån att karaktärerna bryter mot normen, men jag skulle vilja säga att det är en kärleksbok. Det jag gillar att skriva om betraktas inte som norm. Jag skulle gärna vilja förändra världen och samhället via mina böcker.

Berättelsen om tonåringarna Anna och Lollo är en skildring av klassklyftor. Och en skildring av kärlek som doftar eld.

Det var sommar, de hade just gått ut nian och de kände inte alls varandra när de kom till ön med samma skärgårdsbåt. För den taniga och fattiga Anna från Råg-sved med en pappa som är både fysiskt och

Elisabeth Östnäs
Sagan Om Turid: Kungadottern
Berghs 2015

psykiskt vindbiten är ön den plats där hon känner sig trygg och hemma. Det lilla ellösa rucklet på Sländö har hennes pappa byggt själv och han har skrivit över det på Anna för att inte Kronofogden ska ta det ifrån dem.

Lollo kommer från Stockholm city där hon går i inner-plugget. Hon och hennes familj ska spendera en del av sommaren i sitt nyköpta 14-miljonershus på ön och i sina glassiga båtar – resten av lovet ska de softa i Spanien.

Ja, det blir erotik. Kärlek. Rå och tunnhudad kärlek. Trots vinterkylan utanför fönstret gör Sara Lövestams bok *Som eld* mig varm. Sommarvarm. Och språkvarm.

Lena Kjersén Edman

Lena Kjersén Edman är bibliotekarie, lektor i litteraturvetenskap, läsfrämjare och kritiker.

Sara Lövestam
Som eld
Lilla Piratförlaget 2015

Ungdomar läser texter alltmer ytligt

Hur står det till med ungdomars läsning idag? Har ökat intresse för internet påverkat ungas förmåga och lust att läsa litteratur? Forskare söker svar på varför skolan allt oftare visar sämre läsresultat och i skolan diskuteras läsförståelse och ungdomars läsvanor. Men mer kunskap behövs.

I *Litteraturen på undantag?* undersöker fyra forskare fiktionläsningens betydelse för unga läsare. Lärare för olika slags gymnasieklasser har låtit sina elever besvara frågor, i enkäter och intervjuer. 500 ungdomar i åldern 16–25 år har fått visa sin läsförståelse och redogöra för lässtrategier och inställning till läsning. I boken analyserar forskarna även hur ungdomars förmåga att förstå sig själva och sin omvärld kan påverka deras skönlitterära förståelse.

FEM VÄL UTVALDA noveller har använts i projektet: *Utflykt* och *Kaninernas himmel* (Inger Edelfeldt), *Gramnar* (Raymond Carver), *Konsten att mörda* (Cora Sandel), *Skor* av Etgar Keret samt ett textutdrag ur *Min kamp* av Karl Ove Knausgård.

Genom dessa noveller tydliggörs på olika vis ungas förmåga att ta till sig fiktionläsning. Mycket beror på ungdomars läsvana, men enkäterna visar även att textmedvetenhet har stor betydelse. Särskilt betydelsefull är förmågan att tolka metaforer och förstå symbolik i en text. För många ungdomar blir annars läsning av fiktionstexter obegriplig och attityden till läsning påverkas negativt.

I svensk skola tränas textmedvetenhet i mindre utsträckning än till exempel i den franska skolan. Forskarna lät svenska och franska ungdomar från olika yrkes- och högskoleförberedande gymnasieskolor i

Torsten Pettersson, Skans Kersti Nilsson, Maria Wennerström Wohrne, Olle Nordberg
Litteraturen på undantag? Ungas fiktionläsning i dagens Sverige
Makadam Förlag 2015

Sverige läsa och besvara frågor om samma text. Novellen *Utflykt* kräver till exempel liksom många texter en förmåga att kunna läsa mellan raderna och fylla i tomrum. Till skillnad från de franska enkätsvaren, visar här de svenska ungdomarnas svar på en oförmåga att analysera och ge utvecklade kommentarer. För att nå så kallad "literary transfer" krävs enligt forskarna både förmågan att analysera en text och beskriva sina tankar med egna ord. I annat fall sker ingen förändring eller djupförståelse.

Många ungdomar läser mest för att få en stunds avkoppling och läsning blir en flykt från

en stressad tillvaro. Idag läses också fler texter på nätet, där läsningen ofta blir ytlig. Forskarna menar att djupläsningen då inte utvecklas tillräckligt, denna "förmåga att försjunka i och absorberas av en text".

I LITTERATUREN PÅ UNDANTAG? beskrivs många olika teorier om läsning och det är inte helt enkelt att greppa allt på en gång. De fyra forskarna undersöker olika läsaspekter med liknande resultat, varpå vissa saker upprepas. Boken visar dels hur komplext detta ämne är, men ger även intressanta nycklar till hur en medveten läsundervisning kan öka eleverns läsförmåga. Särskilt intressant enligt min mening är vikten av att tolka metaforer och förstå symbolik samt att öka eleverns textmedvetenhet. *Litteraturen på undantag?* är en bitvis svårgenomtränglig, men även tankeväckande bok, för den som vill förstå mer om ungdomars läsning. Man får också lust att använda sig av dessa novelltexter i sin egen undervisning.

Maria Bergh

Maria Bergh är svensklärare på Böskolan i Göteborg.

Är du...

- ☉ lärare i svenska eller svenska som andraspråk?

Vill du...

- ☉ inspireras av våra keynotespeakers: prof. Hans Jürgen Krumm (Österrike) om "Multilingualism and Democracy", Johan Mårtensson om hur flerspråkighet trimmar hjärnan, Emanuel Bylund om hur språket påverkar tanken, prof. Siv Björklund om finskt språkbad som metod och om effekten på första språket?
- ☉ få kunskap om nya rön inom allmän- didaktik av John Steinberg och Gudrun Erickson?
- ☉ få idéer, material och kunskap kring undervisning i nordiska språk som andra språk eller som del av svenskämnet? Lyssna på föreläsare från Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige?

Ja, då får du inte missa

Språk så in i Norden

på anrika Norra Latin i Stockholm

den 18–19 april 2016

Information om programmet och deltagaravgifterna hittar du på vår hemsida www.spraklarama.se.

Där läggs också det fullständiga programmet ut i januari.

Anmälningar sker via nätet.

Språklärarnas riksförbund
Swedish Language Teachers' Association

Våra samarbetspartners: Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering vid Uppsala universitet, Svensklärarföreningen, Riksförbundet för lärare i svenska som andraspråk och våra systerföreningar i de andra nordiska länderna.

Körling om pedagogiska utmaningar och undervisning

Författaren och läraren Ann-Marie Körling har erfarenhet av att undervisa och handleda lärarstudenter och är beläst och berest. Därför är det inte förvånande att denna bok om pedagogiska utmaningar är välstrukturerad och klok till upplägg och innehåll. Det största värdet är kanske att författaren kommer in på undervisningen och inte ägnar sig åt att beskriva formen, skolans organisation:

Vi behöver tala om undervisningen. Den har under lång tid fått stå i skymundan för allt det andra. Vi ska genomföra undervisning så att det ger resultat.

Ann-Marie Körling är utsedd till Sveriges tredje läsambassadör 2015–2017, ett initiativ från Kulturrådet med syfte att öka läslusten och skolresultaten. Så här sa hon i en intervju i samband med utnämningen:

– Det handlar om att vara generös med sin läsförmåga. Det måste låta mer om texterna. Vi måste högläsa mer, prata om läsning mer. Vi måste visa att vi är läsande själva och vad det betyder för oss.

SOM DEN PEDAGOG HON ÄR börjar hon boken med att handgripligen leda barn in i klassrummet, lärosalen. Ordet pedagog betyder ursprungligen ”den som leder barnet till skolan”, lämpligen en betrodd tjänare (enligt *Svensk Etymologisk Ordbok* från grekiskans paidagōgós, barnaledare). Numera är det förskollärare som kallar sig pedagoger – också logiskt eftersom deras arbete förbereder barnen för skolan. Ett kapitel handlar om ”den pedagogiska promenaden”. Författaren berättar att hon ibland träffar på barn i korridoren och då bokstavligen leder dem till salen och visar hur de ska ta sig in diskret utan att störa. Det gäller förstås också problem med sen-

kommande elever. Eftersom de ofta betraktas som störande.

I boken tas följaktligen olika former av störande beteende upp. Ett exempel är en knarrande och skramlande dörr som får klassen att reagera varje gång någon går in eller ut under lektionstid. Körling upptäcker att en försvunnen elev smyger ut för att gå på toaletten. För att inte väcka uppmärksamhet öppnar och stänger han dörren försiktigt och i det närmaste ljudlöst. Ett exempel att ta vara på. Bara att uppmärksamma beteendet och låta alla elever i tur och ordning försöka göra likadant. De blir stolta när de lyckas och fortsätter på samma sätt och beteendet sprider sig på skolan.

EN STOR DEL AV BOKEN handlar om lektionernas innehåll. Ett mantra är att läraren ska undervisa hela tiden och aldrig ge upp. Men det betyder inte att det ska förekomma långa och monotona föreläsningar. Läraren kan istället tala med eleverna gruppvis några minuter i taget så att alla får uppmärksamhet och hänger med. Risken att resten av klassen river salen under tiden tror författaren inte på. Det fungerar om läraren är övertygad om sitt budskap.

Ett intressant uttryck är ”feta frågor”, som förklaras ungefär så här: Pippi Långstrump undrar varför fröken i skolan frågar om sådant hon redan vet. Det är ju rätt platt att fråga hur mycket 7 plus 5 blir. Men fröken frågar heller inte för att hon själv vill veta. Författaren förordar feta frågor och återkommer då och då till valfrågan: Hur mycket väger en val? Den ger i sin tur upphov till nya frågor som: hur väger man

Ann-Marie Körling
Undervisningen mellan oss
- Pedagogiska utmaningar
Lärarförlaget (2015)

en val? Här skapas intresse och frågetecken och många vill gärna veta. Det räcker inte att slå upp i Nationalencyklopedin eller på nätet.

För att underbygga resonemangen kryddar författaren med många citat. Det finns en litteraturlista som omfattar två och en halv sida. Några av favoriterna är: Astrid Lindgren, Janusz Korczak och Sven-Eric Liedman. Ann-Marie Körling citerar ofta läroplanen LGR 11 och plockar fram godbitar ur den. Och med en sådan iver att man kan undra om hon själv haft ett

finger med vid dess tillblivelse.

BOKEN BJUDER PÅ MASSOR av goda råd och synpunkter när det gäller lektioner i olika former och i olika typer av klasser. Den innehåller litterära texter och elevtexter, naturvetenskap och... Varför inte köpa in boken till skolan och ordna studiecirkel? Det är väl också grundtanken. Och kanske passa på att bjuda in författaren och läsambassadören till ett seminarium eller någon lämplig sammankomst?

Stefan Estby

Stefan Estby är svensklärare och författare.

LENNART HELLSING

1919 – 2015

I 70 år har Lennart Hellsing – denne sensuelle rimsmed – i hundratals allkonstverk bjudit oss på respektlös akrobatisk ordglädje och svindlande överraskningar. Alltid i nära samverkan med Nordens skickligaste konstnärer och musiker.

“Barns bästa leksaker är ord”, sade Lennart Hellsing och så fick läsande, lyssnande, sjungande barn frossa i bullerljud, vokalklanger och krångliga, lustfyllda tungvrickningsord.

För barn publicerade poeten Hellsing – inspirerad av engelska nonsensverser – sina första absurdistiska dikter i bilderboken från 1945, *Katten blåser i silverborn*. Två år senare kom *Nyfiken i en strut – öppnar du den så tittar han ut*. I den finns favoriter som “Krakel Spektakel” och “Herr Gurka”. Keramikern Stig Lindberg illustrerade i lätt surrealistisk stil och sångläraren Knut Brodin fick verserna att jazza fräckt.

VAD HAR INTE LENNART Hellsing diktat om i sina hundratals underfundiga verser? Ja, det skulle vara små gulliga blommor då. För annars har han generöst försett oss med versbilderböcker om det mesta: Rusa sjörövare, döda bagare, kråkor, moster Ester som älskar fester, Shakespearefigurer, ägg och bildade bananer.

I *Sjörövarbok* samarbetade Lennart Hellsing med den danske konstnären Poul Ströyer. Här är den ekvilibristiske ordlekaren i högform:

*Kapten Kniven kom på givnen
Kapten Bliss fick en triss.
Kapten Rader han fick spader
Kapten Tusch fick en flush!*

Poul Ströyers burleska humor har berikat flera av Lennart Hellsings böcker, till exempel *Boken om Bagar Bengtsson*. Det är en

Lennart Hellsing.
Foto: Thron Ullberg

makaber bok om död och begravning som ungar i flera generationer har gillat – men inte alltid ungarnas vuxna.

Tonsättaren Georg Riedel har satt sprittande musik till många Hellsingverser. Jag är särskilt förtjust i den som handlar om bananernas intressanta själsliv.

In i det sista har Lennart Hellsing diktat. Lagom till 95-årsdagen 2014 gav han tillsammans med konstnären Fibben Hald ut versboken *Skor*:

*O skor, av mina tio tår bebodda,
nu deras väl och ve åt er är anförtrödda.*

Nu får vi roa oss utan diktaren med den låga rösten, den vänliga blicken och den sprakande fantasin. Vi får sjunga och dansa utan Lennart Hellsing som lyste upp tillvaron i eleganta orange och gröna kostymer och språkliga fyrverkerier.

Lena Kjersén Edman

SVENSKLÄRARFÖRENINGEN

Vi arbetar med

- svenskämnets ställning i skola och lärarutbildning
- en levande ämnesdebatt
- ett aktivt och medvetet förhållningssätt till språk och litteratur
- svenskämnets helhet
- fortbildning till både blivande och verksamma svensklärare

Medlemskap

Medlem i Svenskläraryöreningen kan svensklärare eller andra enskilda personer vara. Avgiften är 290 kronor per kalenderår och 140 kr för studerande och pensionärer. Organisationer kan teckna prenumeration på årsboken och tidskriften Svenskläraren för 380 kronor per kalenderår.

Som medlem får du tidskriften Svenskläraren (fyra nr per år), årsskriften, tillträde till föreningens kurser med mera.

Avgiften erläggs direkt till föreningens bankgiro 876-1454. Kontakta samtidigt föreningen via mail info@svensklaraforeningen.se och uppge adress och mailadress.

Adress

Svenskläraryöreningen
c/o Löwbeer
Buskvägen 24
611 45 Nyköping.

E-post: info@svensklaraforeningen.se

URL: www.svensklaraforeningen.se

FB: Svensklärarna

Twitter: @svensklararna

Styrelse

Ordförande:

Ann Löwbeer
ann.lowbeer@nykoping.se

Vice ordförande:

Nils Larsson
nils.larsson@isd.su.se

Sekreterare:

Ulrika Nemeth
ulrika.nemeth2@gmail.com

Övriga ledamöter:

Ewa Bergh Nestlog, ewa.bergh.nestlog@lnu.se
Kristina Magnér, kristina.magner@malung-salen.se
Joakim Lygner, joakim.lygner@varberg.se
Christina Olin-Scheller, christina.olin-scheller@kau.se
Suzanne Parmenius Swärd, suzanne.parmenius-sward@liu.se
Jeanette Lavigne, jeanette.lavigne@gavle.se

FÖRENINGSNYTT

Marie Morin besökte Västerås.

Författarbesök i Västerås

Den 16 november gästades Svenskläraryöreningen av Marie Morin, författare, lärare och journalist. Hon lovordade folkhögskolornas skrivarkurser där hon uppmuntrats och utvecklats.

Marie Morin berättade att hon inspireras av händelser och människor omkring sig, men hon medgav att det finns självbiografiska inslag i de sju romaner hon skrivit sedan debuten 2008 med *Maskrosminnen*. Därefter kom *Medan löven föll*, *Nu blir det bra* och *Mellan regnskurarna*. Vi fick också inblick i den process som följer efter att en roman är färdigskrivet. Även om inspiration och glädje är de viktigaste drivkrafterna krävs disciplin. Numera försörjer Marie sig genom att skriva byråkratiska myndighetstexter fyra dagar i veckan, medan hon ägnar det lustfyllda författandet tre dagar.

Medlemmarna hade många frågor och köpte några av hennes romaner, av vilka hon själv sätter *Nu blir det bra* som den främsta.

Text & foto Gunilla Zimmermann

Ny hemsida!

Svenskläraryöreningen har fått en ny hemsida. Snyggare, enklare och med mer innehåll.

Gå och in kolla:

www.svensklaraforeningen.se

 Svenskläraryöreningen

NORD SPRÅK

NORDSPRÅK Sommarkurs 2016 27.7 -31.7.2016

«Tala ditt eget språk och förstå de andras»

Ort: Gotlands Tofta, Gotland
Hotell Toftagården
<http://www.toftagården.se>

Pris: Kursprogram med mat, logi och utflykter:
4500 DKK (enkelrum)
4000 DDK (dubbelrum)

Deltagarna ansvarar själva för resorna från och till kursorten.

Kursens tema är grannspråkförståelse, med fokus på muntlig kommunikation och hörförståelse. Grannspråkundervisning och kommunikationsstrategier belyses genom föreläsningar och workshops. Deltagarna bekantar sig med metoder som kan tillämpas i egna klassrum. I programmet ingår även en dagsutflykt på den natursköna ön, museibesök och rundvandring i den medeltida staden Visby samt en oförglömlig teaterupplevelse på Romateater, Sveriges vackraste teaterscen med klosterträdgården i bakgrunden.

Medverkande i programmet bl.a.

Solveig Malmsten, språkvetare vid Högskolan Dalarna i Falun

Jolin Slotte, författare från Finland

Vigdis Jakobsdottir, professor i performing arts, Island

Anmälning senast den 15 maj 2016

på hemsidan <http://nordsprak.com/> -> kursverksamhet -> kommande kurser
där det detaljerade kursprogrammet uppdateras i februari.

Kursen ordnas av Nordspråk med stöd av Nordiska ministerrådet.

2 0 4 2 3 1 2 7

Svenskläraren

c/o Frilansarna

Erik Dahlbergsgatan 9

411 26 Göteborg

NATUR &
KULTUR

Kontakt Språkhandboken

Slå upp och hitta svar

Denna praktiska handbok i svenska hjälper eleverna att effektivt träna på de språkkunskaper som är viktiga när vi har kontakt och kommunicerar med varandra.

KAPITEL

- ▶ **Läsa**
- ▶ **Respons**
- ▶ **Språkriktighet**
- ▶ **Skriva**
- ▶ **Tala**
- ▶ **Söka och använda källor**

Kontakt är ett läromedel i svenska för årskurs 7-9 som ger eleverna kontakt med sina förmågor i ämnet. Läs mer på nok.se/kontakt.

ANVÄND PÅ DITT SÄTT:

- ▶ fristående från Kontakts huvudböcker
- ▶ mellan huvudböckernas arbetsområden
- ▶ för att stärka färdigheter som klassen eller enskilda elever behöver träna mer på
- ▶ tillsammans med elever som har svenska som modersmål och andraspråk.